

Revize hospodaření JKF za rok 1969 byla provedena dne 29. 1. 1970 revizorem J. Jandou a dr. R. Dostálovou, která zastupovala revizora dr. L. Hocha, tč. nemocného. Revizi byla přítomna i hospodárka JKF prof. Anděla Fialová.

Revizoři zkontrolovali účetní doklady za r. 1969 a shledali, že účetní evidence je vedena správně a že JKF nakládá hospodárně se svými finančními prostředky podle schváleného rozpočtu. JKF mohla plnit v r. 1969 plánované úkoly — stejně jako v letech minulých — díky dotaci ČSAV, poněvadž zdroje příjmů JKF byly tytéž jako v letech předcházejících, tj. členské příspěvky a prodej publikací.

Nedostatkem v plnění plánu příjmů zůstává i nadále neplacení členských příspěvků. Placení se proti minulým letům podstatně zlepšilo, nicméně však dluží v pražském ústředí z celkového počtu 226 řádných členů 22 členů celkem 750 Kčs, v brněnské pobočce z 93 řádných členů 7 členů celkem 220 Kčs. V pražském ústředí bude třeba uvážít otázku členství v JKF u 4 členů, z nichž přes několikeré urgency dva nezaplatili členské příspěvky od r. 1966, dva od r. 1965.

Hodnota celkového jmění se proti r. 1968 snížila o 12.048,60 Kčs. Jde o snížení finančních prostředků, které bylo způsobeno zvýšením finančních nákladů na odměny za práce a služby,

J. Janda,
revizor

kteří podstatně převýšili plánované vydání na těchto položkách finančního plánu. Tyto položky se týkají časopisu Jednoty. Z toho důvodu bude třeba uvažovat o zvýšení členského příspěvku od r. 1970 pro ty členy, kteří časopis odebírají.

K 31. 12. 1969 byla provedena pravidelná výroční inventura všeho majetku JKF. Kontrola hospodaření nebyla v r. 1969 provedena ani finančním odborem ONV v Praze 2, ani odborem resortní kontroly Úřadu prezidia ČSAV.

Spolupráce s brněnskou pobočkou byla dobrá. Dr. K. Čupr posílal včas účetní doklady, které jsou uloženy v hospodářské a finanční agentě pražského ústředí.

Spolupráce s finančními orgány ČSAV, hlavně se s. Zdeňkem Kratzlem byla velmi dobrá. JKF se u s. Z. Kratzla setkávala s pochopením pro svou činnost a vyslovuje mu za to svůj dík.

V r. 1969 byla předsedovi JKF prof. dr. K. Janáčkovi poprvé umožněna účast na zasedání a kongresu FIEC (v Bonnu v září 1969). Za poskytnutí devizových prostředků patří dík presidiu ČSAV.

Revizoři konstatují, že JKF se snažila, stejně jako v letech minulých, i v r. 1969 plnit své poslání v našem vědeckém a kulturním životě.

V Praze dne 29. ledna 1970.

Dr. R. Dostálová,
v zastoupení revizora

ZE ŽIVOTA, SNAH A PRACÍ OTAKARA SMRČKY

V roce 1970 si připomínáme sté výročí narození čestného člena Jednoty klasických filologů Otakara Smrčky a zároveň desáté výročí jeho smrti. Ve Zprávách Jednoty 1960¹⁾ napsal Zd. K. Vysoký k jeho devadesátinám, které dovršil 30. ledna 1960, oslavnou vzpomínku, která se však stala náhlým jeho skonek dne 15. února zároveň nekrologem.

Navazuje na Vysokého zmínky o přátelství Smrčkova otce s Karlem Havlíčkem Borovským a o účtě, jakou si získal svým činným vlastenectvím, chtěl bych sledovat, jak se rodinná tradice pokrokového vlastenectví odrážela v životě a díle Otakara Smrčky a jak i ve svém překladatelském díle byl veden uvědomělým úsilím o jazykovou správnost, čistotu a rytmičnost mateřského jazyka.

Druhým cílem vzpomínky je poukázat na Smrčkovu působení pokud možno v celé šíři jeho národních a kulturních snah, neboť tak vyniknou podněty k jeho tvůrčí činnosti i základní stránky jeho vzácného charakteru. Mluvíme-li pak o rodinných tradicích a vlivech, nelze přezírat ani ušlechtilost a hudební nadání a schopnosti jeho choti, s níž se právě v osvětové práci harmonicky doplňovali.

Zvláštní shodou okolností se stala prvním Smrčkovým působišťem v l. 1896—1898 Kutná Hora, kde se před půl stoletím po r. 1848 jeho otec horlivě účastnil po boku svého někdejšího spolužáka Karla Havlíčka Borovského vlasteneckého ruchu, deklamoval, divadlo hrál.²⁾ Nebylo to pro citově založeného Smrčku jakýmsi osudovým mementem, aby své naukové a výchovné působení ve škole rozšířil i mimo školu na literaturu a osvětovou práci? Smrčkův otec jako nadšený národovec byl r. 1853 z Turnova, kam přešel z Kutné Hory, z trestu přeložen do tehdejších Uher; působil v Trenčíně, Dolním Kubíně a v Trnavě, a teprve r. 1861 se mohl vrátit do Čech, obdržev místo soudního rady v Táboře. Tam se mu 30. ledna 1870 narodil syn Otakar. Ze životopisu otce, Františka X. Smrčky, je pro náš účel důležité, že se kromě kulturně osvětové práce zasloužil v Turnově

o založení opatrovny a knihovny. Jeho péči o mládež a její vzdělání vyzdvihuje také báseň Ctiboha Zocha, kterou se s ním loučili Oravčané při jeho odchodě z Dolního Kubína, jehož čestným měšťanem byl jmenován:

*Ty's otcem školským, Ty's mládeže přítelem útlé
Býval, a chuť k učení i vzdělanosti budil.
Církev evangelíků děk vracuný Tobě přináší,
Že's laskavě její též školy podporoval.
Zásluha Tvá jestiž, že umosklad Čaplovičovský
Poklady českých knih rozmnožovat se bude.
Než kdoby rozmanité vypočítal Tvé činy krásné?
Kdož nezná vznešené jméno po vůni Tvoje?
I ubohé za Tebau, o které pečoval jsi, sirotky
Lkátí žalostně budau, slunce zapadne že jim. . . .*

J. Straka v článku citovaném v pozn. 2 dodává k tomu, že Fr. X. Smrčka daroval slovenským školám v Oravsku mnoho knih. Taková byla tedy rodinná tradice a z ní měl mladý Smrčka před sebou zjev svého otce jako světlý vzor.

Z Kutné Hory, kde si založil Smrčka rodinu, obdařenou synáčkem, odchází v r. 1898 na dva roky do Zábřehu na gymnasium, založené a vydržované Gymnasijní matičí zábřežskou a Ústřední matičí školskou. I v tom bylo cosi symbolického, uvážíme-li, jak se on i jeho choť v budoucnosti právě v práci pro ÚMŠ osvědčovali. V Zábřehu se účastnili místního národního ruchu a mladá paní profesorová se uplatňovala nejen svým pěveckým uměním, nýbrž i vyučováním hudební výchově na místní dívčí škole Pöttingeu.

Od školního roku 1900/01 zakotvil Smrčka na osm let v Rokycanech. Tu teprve rozvíjí do šíře svou činnost, a to především překladatelskou, pak i osvětovou. Překladem Catullova rozsáhlého epyllia „Svatba Pelea a Thetidy“, uveřejněným ve výroční zprávě rokycanského gymnasia 1905, upoutal pozornost. Již tato překladatelská prvotina nesla výrazné znaky Smrčkovy odpovědnosti k básnickému dílu: pokrokovost, projevující se bezvýhradným následováním Králových prozodických zásad, úžasnou akribií a důslednou péčí o jazykovou správnost a krásu slova. Těmito hledisky se v podstatě řídil i v další své překladatelské práci. Není proto divu, že odborný recenzent Rudolf Schenk ocenil překlad slovy:³⁾ „Překladatel má jemný smysl pro básnický výraz a tlumočí verše Catullovy vkusně a obratně. Po této ukázce smíme očekávat, že Smrčka vstoupí v řadu povolaných tlumočnicků básnických plodů staroklasických.“ To prokázal

Smrčka záhy, když ve výroční zprávě gymnasia 1907 uveřejnil „Několik překladů z římské lyriky“; zastoupen tu byl opět Catullus, tentokrát šesti básněmi lyrickými různých rozměrů, a Propertius čtyřmi ukázkami. Tím položil Smrčka základ pozdějšího svého odhodlání, přeložit celého Catulla. Na postupném uskutečňování tohoto plánu po léta pracoval, stále svůj překlad zdokonaluje a tříbí. Pověstné dvojverší Catullova vnitřního rozporu č. 85 znělo v první verzi v tomto gymnasijním programu:

Krutý spor

Záštím i láskou přec plám. Snad tážeš se, proč že tak činím?

Nevím, však že tomu tak, cítím a útrapou mru.

V definitivní úpravě v úplném vydání z r. 1940 zní:

Trýzeň srdce

Nenávidím a miluji. Ptáš se: Proč to tak? Nevím,

cítím však obojí vřít, trpím a mučím se jen.

V Rokycanech se dostal Smrčka do společnosti klasických filologů, kteří se osvědčili též jako překladatelé, nebo jako autoři učebnic a jiných učebních pomůcek a pedagogičtí pracovníci: Rudolf Kníže, jemuž Smrčka věnoval při jeho odchodě 70tiversovou „Knížecí elegii“,⁴⁾ Alois Mazánek, Josef Procházka, Jaromír Zejda, Alois Bělský. S tímto pozdějším úspěšným překladatelem Arrianova a Xenofontova Kynégetika Smrčka společně též vystupoval na veřejnost a byli podle vzpomínek syna Bělského dobrými přáteli.

Poněvadž v provinciálních městech bývalo obvyklé, že gymnasium nechybělo při žádné národní a kulturní činnosti, věnoval se i Smrčka práci v místním odboru Ústřední matice školské, v odboru Husova fondu, 1905 zvolen do výboru Čtenářského a zábavního spolku „Hálek“, spolupracoval též s pěveckým spolkem „Záboj“, v němž se uplatňovala zvláště jeho choť jako sólová sopranistka a sbormistryně dámského odboru. Když se utvořilo v r. 1906 v Rokycanech Osvětové sdružení, přihlásil se Smrčka jako jeden z prvních k spolupráci a ujal se organizování knihovny, které do vínku věnoval sám celou řadu knih, nezůstáváje ani v tom dlužen pověsti svého otce.

O čem však je nutno zvláště se zmínit, byla Smrčkova přednáška „O buditelích národa z kraje rokycanského“ (Šeb. Hněvkovský, Vojtěch Nejedlý, Jan Nejedlý, Ant. Puchmajer), proslovená 20. a 25. března 1904 v středoškolské extenzi, období universitních extenzí pražských. Smrčka dovedl vyhmátnout regionálně zajímavé téma;

zpracoval je na základě vyčerpávajícího studia s neobyčejnou hloubkou a poutavou formou s beletristicky pojatým úvodem jiráskovského rázu a vhodně je uzavřel parainetickým výhledem do budoucnosti: „S podivem, úctou a vděčností musíme zajisté pohlížet na odváznou z počátku i šťastnou práci národních buditelů z tohoto kraje. Nejvyšší ideál celé jejich generace, volné rozvíjení se jazyka českého v životě a v literatuře, k jehož dosažení všichni silami svými svědomitě se snažili přispěti, nám dnes již ovšem nestačí. Naši tužbou dnes je, aby národ náš byl mravně silný, kulturně vyspělý a hospodářsky pokročilý. K tomu cíli jest nám ještě nových a nových buditelů potřeba, jichž nám osud příznivý hojně dopřeje, my pak kéž nikdy jim nestavíme balvany v cestu!“ Ohlas této přednášky můžeme měřit tím, že regionální týdeník Žďár, který referoval o všech přednáškách extenzí, uváděje jejich téma a někdy i stručný výtah, otiskl ji v plném znění na pokračování v osmi číslech.⁵⁾

Jest jen litovat, že tato přednáška, vynikající zvláště rozborly básnických skladeb, nedošla svého času širší publicity, již by si byla zasloužila.

Uvádím-li snad poněkud obsírněji Smrčkovu veřejnou činnost, která mu — při jeho svědomitosti — zabírala nepochybně hodně času, má to svůj význam k dokreslení jeho povahy a národovství. Zaznívají tu nápadně reminiscence na podobnou drobnou národně uvědomovací a kulturně povznášející práci, kterou se Smrčkův otec čestně řadil mezi národní buditele.

Smrčkův smysl pro poezii, který jistě nezůstal veřejnosti utajen, a básnické nadání uplatnily se v životě města a kraje jednak příležitostnými básněmi, které skládal pro akademie a slavnosti, jednak recitační činností.

Opět zásluhou týdeníku Žďár, který všechny Smrčkovy básně otiskoval, můžeme si o nich učinit představu. Jsou to poměrně rozsáhlé skladby, které nevtíravou, ale přesto naléhavou formou uvádějí po každé nějakou základní, aktuální myšlenku, vyjádřenou vytríbenou mluvou a plynulým veršem. Smrčka se v nich jeví, jak se po léta jevíval svým žákům ve škole: přemýšlivý, zásadový, cílevědomý, věnující se celou duší i myslí úkolu, kterým byl pověřen či který si sám vytkl.

Zajímavý je zvláště „Proslov k svatováclavské slavnosti ve prospěch ÚMŠ“, který přednesl při zahajovacím divadelním představení 27. 9. 1903 Smrčka sám.⁶⁾ Shledáváme v něm ony nitky rodinné tradice ve snažení o záchranu, výchovu a vzdělávání mládeže jako záruky národního bytí, které se naplňovaly již předtím působením

Smrčkovým na matičním gymnasiu zábrežském. V projevu není lichý bombast, vyznačuje se prostotou a vřelostí citu a vírou s přesvědčením, vrcholící v závěru:

*Ne, nedáme tě, naše drobotino milá . . .
Zde ruku máš již k záchrannému dílu.
. Když pomůžeme tobě,
by každý z vás se stát moh' českým člověkem,
pak smíme s důvěrou vsříc příští hledět době,
že nepodlehnu naši v boji odvěkem.*

Stejně národně povzbudivý byl i jeho 56tiřádkový „Proslov k jubileu 25tileté činnosti čtenářského a zábavního spolku „Hálek“ v Rokycanech“ z r. 1906 „V před — v zad!“⁷⁾

Mohutně působí úvodní vyzvání, upomínající svou striktností na Nerudovské „Jen dál!“

*Jen dále vpřed! — tak pokroku duch velí,
jen kupředu tam, cíl kde kyne smělý!
Ať skála v cestu hrbí tu svůj hřbet,
ať víchr protivný tu šlehá v čelo
a bouři zvedá, vlny dme — jen vpřed
a nikdy zpět, byt' cokoli se dělo!“*

Avšak do této výzvy vpadá náhle hlas Minulosti: „Ohlížej se vzad!“ a autor se zamýšlí nad smyslem retrospektivy v životě člověka:

*Tak muž se dívá na své mladé žití:
Ač v dáli vše, přec duchem blíž co cítí
a zří teď jasněji než v činu chvíli,
co chtěl, co slíbil jiným, sobě sám,
kdy planě snil, kdy k dílu napial síly,
co pravdou bylo a co byl jen klam,
kdy pravým citem, kdy byl vášní jat,
kde dobrou cestou šel, kde couval vzad.*

Tuto individuální úvahu přenáší pak na život pospolitý, odrážející se ve čtvrtstoleté činnosti „Hálka“:

*Čtvrt století teď patří do zrcadla,
kus českého tu zřítí života:
Kde vzešel svit? Kde zbyla mrákota?
Co neslo plod a která naděj zvašla?
Duch táže se a poznává a soudí,
kdy v historie stránkách zraky bloudí,
co k zdaru vede nás, co schází snad,
a co jak přítěž táhne kroky vzad.*

Závěr pak vyznívá zas jako výzva i povzbuzení:
*Kdo dál chceš, bdi! — Kdo v dobré vůli plání
v chrámě Pokroku své snahy kámen klad',
ten marně neprožil svých roků řad!*

Představíme-li si anticipačně působení Smrčkovo v celém dlouhém jeho životě, neubráníme se pohnutému srovnání, jak nápadně se tato slova hodí na jejich původce.

S tvůrčí básnickou činností souvisela do jisté míry i Smrčkova činnost recitátorská. Jestliže se jako profesor mezi třicítkou a čtyřicítkou při své vrozené skromnosti, s níž vždy raději stával v pozadí než v popředí, odvažil vystupovat na veřejnost jako recitátor, byl k tomu veden nepochybně vnitřním přesvědčením o výchovném smyslu tohoto podjetí nejen pro mládež, nýbrž i pro dospělé, a tím se to pro něho stávalo úkolem a dobrovolnou povinností. Smrčka, který ve školské praxi dbal tak důsledně nejen na jazykovou správnost a přiléhavý slovní výraz, nýbrž i na správnou výslovnost a přízvuk, na mluvní projev a intonaci, viděl v recitační činnosti příležitost k praktickému uplatňování estetické, jazykové a zajisté i mravní výchovy osobním příkladem. I v tom se jevil následovníkem deklamátorské éry svého otce.

Dovedeme si proto představit, s jakými asi pocity přistupoval s přítelem Bělským k recitaci Havlíčkových veršů na slavnosti k 50. výročí Havlíčkovy smrti (1906).⁸⁾ Již předtím na Nerudově večeru recitoval ukázky z Kosmických písní a z Balad a romancí⁹⁾ a svého hudebního vzdělání využil i k náročným melodramatickým přednesům Fibichova Vodníka za klavírního doprovodu své choti na Erbenově večeru 1903¹⁰⁾ a Fibichova melodramu Věčnost na koncertě pěveckého spolku „Záboj“ 1904.¹¹⁾ Neodepřel — a to bylo jistě znakem jeho pokrokovosti i pochopení pro mladé — ani rokycanským akademikům aktivní účast na prázdninovém recitačním matiné mladé básnické generace V. Dyka, J. Holého a P. Bezruč, při němž i jeho choť propůjčila své pěvecké umění k obohacení pořadu.¹²⁾ A recitací se také jaksi symbolicky rozloučil se svou veřejnou činností v Rokycanech, když v červenci 1908 přednesl na Husově večeru úchvatnou Rokytovu báseň „Na hranici“.¹³⁾ Od počátku školního roku 1908/09 nastoupil totiž na vinohradském gymnasiu, na němž setrval téměř celé čtvrtstoletí až do svého odchodu do penze v r. 1932.

V pražském období života nachází duch hloubavého čtyřicátníka nové podněty a možnosti. Za zvláště závažnou a pro další směr Smrčkovy překladatelské činnosti z antických básníků důležitou

epizodu lze pokládat příspěvek do Králova sborníku:¹⁴⁾ přízvučný překlad pěti Catullovyh básní, čísla 11, 17, 30, 45 a 76, který je charakteristický tím, že každá báseň je psána jiným rozměrem. I když autor sám k tomuto výběru nepřičinil žádnou poznámku, přece zařazení do Králova sborníku, a to hned za ukázkami překladu z Plautovy komedie Rudens od Rudolfa Schenka, svědčí, že výběr ten byl záměrný. Schenk totiž v poznámce ke svým ukázkám uvádí, že „překlad tento jest pokusem přízvučně napodobit rozmanitá metra, zvláště obtížnější řady kretické a bacchijské, dle zásad profesorem Králem stanovených a obhájených“. To nasvědčuje tomu, že i Smrčka pojal tuto tendenci spontánně za svou, ačli se s Schenkem, někdejší Smrčkovým zábřežským kolegou, nedohodil předem na téměř metodickém postupu. Nedoznely t ještě boje o přízvučnou prozodii!

V souvislosti s tím není také bezvýznamné, že přibližně v téže době, r. 1912, vydal Smrčka v Ottově Světové knihovně překlad náročného Lessingova dramatu „Moudrý Nathan“, který věnoval „památku svého osvíceného otce“. Tento kulturně pozoruhodný čin nebyl jen výrazem Smrčkovy lásky k divadlu, nýbrž také záležitostí prozodickou, jak po letech prozrazuje životopisná báseň na Smrčku ve Voborníkových Čtvrtcích:¹⁵⁾ „Že lze bez závady české jamby sypat, k důkazu si vybral z Lessinga svůj případ“. Patrně na tyto Smrčkovy snahy se vztahuje věnování, které profesor Král napsal na výtisk svého překladu Euripidova Hippolyta s datem 1913 (den je označen číslicí 8., ale číslo měsíce je nečitelné): „Statečnému zastánci přesné prosodie a deklamace, Prof. O. Smrčkovi, posílá s díkem za zastání J. Král.“

V prvních dobách pražského působení uveřejnil Smrčka i tři důkladné recenze překladů z římských lyriků a Platóna: 1. Cumulus (Fr. Kubka), Výbor básní Valeria Catulla, 1911; 2. Fr. Bartovský, Přízvučný překlad některých Ód Horatiovyh, v. z. Plzeň za r. 1914/15; 3. A. K(vapil), Obrana Sokratova, Kriton, 1914.¹⁶⁾ V recenzi Cumulova překladu Catulla vyslovil Smrčka (na str. 295) své zásadní překladatelské stanovisko: „Překlad, který chce být ‚básničtější‘ než slova básníka samého, činí tu vlastně dojem bombastu, jenž je dikci básníkově tak cizí. Není zajisté třeba a nelze také překládat doslova, ale je třeba překládat věrně. Žádnou však snahou po ‚básničtější‘ a modernějším výraze není možno vykládat zřejmé nesprávnosti překladu.“

Při vážnosti, které si Smrčka takto získával v oficiálních filologických kruzích kolem Jednoty českých filologů, není divu, že byl po válce povolán do metrické komise, která byla péčí Jednoty

ustavena.¹⁷⁾ A když v období 1921—1922 pořádala Jednota v Grérově síni Obecního domu dva průkopnické Antické cykly, byl pověřen Smrčka, aby pronesl úvodní slovo k 3. večeru, věnovanému římské lyrice, který se konal 16. března 1922. Z bohatého výběru recitovaných ukázek z Catulla, Propertia, Tibulla, Sulpicie, Ovidia a Horatia bylo zastoupeno z Catulla vesměs v překladě Smrčkově 15 ukázek, z nichž 13 bylo novinkou, dosud nepublikovanou. Nebylo tehdy již tajemstvím, že Smrčka připravuje souborný překlad Catulla.

O blízkých vztazích Smrčkových k Jednotě českých filologů svědčí, že po léta zastával funkci důvěrníka Jednoty na vinohradském gymnasiu a býval v Jednotě a i ve spřízněné Společnosti přátel antické kultury volen členem revizních a kontrolních komisí. Zachovává si až do nejvyššího věku plnou duševní svěžest a zájem o filologické a kulturní dění vůbec, účastnil se s obdivuhodnou pravidelností schůzí, přednášek i jiných podniků obou institucí. Jednota ho také k jeho devadesátým narozeninám poctila svým nejvyšším uznáním, čestným členstvím.

O stále jeho péči o ryzost mateřského jazyka ve škole i mimo školu podává zasvěcenou ukázkou diskusní příspěvek do nově založené Naší řeči 1918 „Ještě sloveso ‚dátí‘“ uvádějící na pravou míru jeho zaměňování se slovesem ‚nechati‘.¹⁸⁾

Kromě uvedené činnosti, která vyplývala v podstatě z jeho vědního oboru klasické a české filologie, věnoval se Smrčka po příchodu do Prahy současně horlivé práci i na jiných úsecích národní vzdělanosti a mimoškolského snažení. Duch havlíčkovského vlastenectví se v rodině Smrčkově udržoval i nadále. V překladu Lessinga se Smrčka výslovně vyznává z oddanosti k otcovu osvícenskému vzoru. V popředí zájmů opět stojí Ústřední matice školská. Smrčkova choť po léta stojí v čele čilého jejího dámského odboru na Vinohradech. Pracovala i v „Komenském“ a v Ženském klubu v Jámě, kde pořádala odpolední nedělní besídky pro dívčí mládež škole odrostlou. V rodinné tradici se udržuje dosud jako doklad pokrokovosti její účast na manifestační demonstraci za práva žen, rozháněné jízdni policií. Jestliže se z rodinných důvodů neuskutečnily její slibné vyhlídky na přijetí k vinohradské opeře, nepřišlo její pěvecké a hudební vzdělání nijak nazmar, ba navíc mohla svému choti být zasvěcenou oporou při překládání operních a částečně i operetních libret pro Národní a Vinohradské divadlo, které obsáhlo úctyhodný počet 17 děl, z nichž devět, vesměs operních, bylo vydáno tiskem.¹⁹⁾ Uvedená již

básnická životopisná črta ve Voborníkových Čtvrtcích připomíná tuto Smrčkovu záslužnou činnost humornými verši:

*Aby na jevištích zpěvy zněly hladce,
také do hudební štoural deklamace;
staré bolesti v tom pomáhaje hojit,
starou Židovku se po česku jal strojit —
(nebylť ještě tehdy neblahý čas krisí —)
a šil roucha pro zpěvohry cizí.*

I v této práci se setkává Smrčka s antikou, překládá libreto Offenbachovy opery „Dafnis a Chloe“. Domnívám se jen, že 17 překladů libret, podle nichž se skutečně na jevišti zpívalo (a snad dosud zpívá?), bylo by bývalo již dávno dostatečným materiálem k rozboru, čím a jak Smrčka přispěl k obrodě a vývoji operního slova u nás.

I v původní tvorbě básnické Smrčka pokračoval. Měl v Praze možnost uveřejňovat své příspěvky v literárních listech, Zvonu, Osvětě, Českém světě, Švandu dudákovi. Smrčkova tvorba nebyla počtem plodů rozsáhlá. Smrčka se, zdá se, držel staré zásady „non multa, sed multum“. A vskutku také jeho básně se vždy zabývaly závažnými myšlenkami.

Zvláště doba válečná zanechává u hloubavého básníka stopy. Hned na počátku války uveřejnil 1914 pod pseudonymem O. Mrskač ve Švandu dudákovi²⁰⁾ jemně satirickou báseň „Jaterník“. Po poetickém líčení jarní přírody, jež okouzluje mladou manželskou dvojici, a vytržení nad kytkou modrých jaterníků ozve se, vyvolán zmínkou o hrozící válečné drahotě, v myslí manžela-suplenta (přísluvečná tehdy suplentská bída?) sarkastický prozaický povzdech, šetrně však nahlas nevyřčený: „Že nelze, škoda, místo j a t e r n í k ů / si natrhat tak kytku j a t e r n i c !“

V r. 1915 se objevila v Osvětě²¹⁾ Smrčkova báseň „Vzpomínka dušičková“. Byla věnována památce divadelníka Fr. Ad. Šubrtu. Zajímavá skladba. Máme-li totiž na mysl Smrčkovu vroucí češtví i jeho zálibu v jinotajích, smíme předpokládat, že to nebyla jen Smrčkova vrozená mírumilovnost, co mu diktovalo verše úvodní sloky:

*Tvůj rov zřím, věrný vyznavači Krásy!
Tam klid máš, když jsi dožil, dozápasil . . .
Dál bude žít, cos dobrého zde zasil,
a přes spory jen srdcí vděk se hlásí.*

Vzpomínka na Šubrtovy zásluhy ve zjitřené době počátků 1. světové války, od jejíhož výsledku si vlastenci záhy začali slibovat řešení naší národní svébytnosti, připadá nám spíše jako zastřená záminka k proklamaci nezbytného sjednocení sil za účelem dosažení skvělého cíle národního snažení, jak vyznívalo z poslední sloky:

*Tys jiskru vznětu v duše lidu křesal,
by směle dál spěl, cíl kdes viděl skvělý —
Kdo obraz Tvůj kdys dlátem v kámen vtělí,
jak Tys jej činy v naše srdce vtesal?*

A stejně tak hluboký smysl mají jiné dvě Smrčkovy básně z dob válečného běsnění, jehož oběti na lidských životech musely vyvolávat v citlivé jeho povaze meditace nad smutkem lidských osudů.

Byla to ve Zvonu z r. 1917²²⁾ báseň „Život“, vynikající koncizním slohem pouhých dvou slok:

*Je dar to, jenž bezděky přijme se,
než co se v něm tají, lze znáti;
tak těžko se mnohdy unese
a tak se lehko ztratí.*

*Je podivná, vábná to hádanka:
hned mučivě tíží, hned těší,
tak průzračná zdá se jak studánka
a tak se těžko řeší.*

Ale zvláště pozoruhodná byla báseň „Spěte, oči!“, otištěná r. 1916 v Osvětě.²³⁾ Bohužel druhá její polovina propadla černožluté cenzuře — byl to jediný cenzurní zásah v rozsáhlém svazku Osvěty. Důvodem byla zřejmě protiválečná tendence, v kterou se asi báseň vyhrotila. Smrčka sám už později neměl její opis a pátrání v archivech po cenzurním výtisku příslušného sešitu Osvěty anebo po rukopise v redakčních materiálech zůstalo dosud bezvýsledné. Ale to, co z básně zůstalo zachováno, svědčí, že to snad byla nejlepší Smrčkova báseň. Zvláště také pro lehce něžný tón, blížící se popěvku národní písně, obestřenému jemnou melancholií.

Spěte, oči!

*Tak vás vidím v něhy vznětu,
sesterské vy dobré oči,
tak vás vidím jak dvě květů,
jež se za svým sluncem točí.*

*Pro dítě ten hled váš zářil
prostřed tichých širých lánů,
co tam tatík hospodařil,
v potu tváři slouže pánu.*

*Pro synka jste v píli bděly,
hledaly jen jeho štěstí,
pro něj vytoužit jste chtěly
života los bez bolestí.*

*Pro něj svítit zřím vás jasem,
i když osud nesil růží,
pro něj zakalit se časem,
předtucha kdy prsa úží . . .*

*Zřím vás tajným chvít se steskem,
když se vám v zdech města ztrácí,
a zas oživlým plát leskem,
v domova když v klín se vrací.*

Byla to jistě odvaha, že profesor tehdejšího „c. k.“ gymnasia pod vlastním jménem vůbec publikoval báseň, jejíž obsah musil narazit na stanovisko válečné cenzury. Pro Smrčkovo okolí to byl však jen další stupeň lásky k tomuto ušlechtilému člověku.

Nebyl to ovšem jediný prohrěšek Smrčkův proti rakouskému režimu. Jestliže disciplinární řád středních škol českých, schválený výnosem c. k. ministeria kultu a vyučování r. 1912, měl v § 21 ustanovení, že „na divadle hráti žákům se zapovídá“, byla v tom opět značná dávka nebojácnosti, pustil-li se Smrčka zvláště ve zpřísněné době do hraní divadla se svými žáky, tím spíše, že vlastně spolupůsobil při jejich překračování disciplinárního řádu. I když se celá akce kryla anonymitou, režisér figuroval pod pseudonymem (ostatně hezky průhledným) „Ot. Mrskač“, žáci pod fingovanými jmény, utajeno to úplně nemohlo být. Přejímal tudíž jistou část rizika tehdejší ředitel gymnasia Fr. Reiss, člověk vzácného charakteru a velký milovník divadla. Případnému nebezpečí nějakého zákroku se čelilo předem oznámením na programu, že „Kruh přátel“ (který byl za tím účelem narychlo ustaven) pořádá představení ve prospěch Fondu pro vdovy a sirotky po padlých vojíněch na Kr. Vinohradech a postavení pomníku Bedřicha Smetany. A tak se 8. června 1918 uskutečnilo ve vinohradském Národním domě představení staročeských aktovek Lad. Stroupežnického „V panském čeledníku“ a „Paní mincmistrová“, které Smrčka se svým ansámblem předvedl

o prázdninách i v Rakovníce. Zmiňuji se o této Smrčkově režisérské práci, která vnitřně souvisela s někdejší jeho aktivní činností recitátorskou, nejen proto, že Smrčka tím sledoval vlasteneckou výchovu mládeže i cíle pedagogické (důraz na přednes, péče o správnost a krásu slovního projevu), v tehdejší době zvláště potřebné, nýbrž i proto, že pokračování v této činnosti i po válce již pod vlastním jménem mu umožnilo — k jeho velké radosti — uvést na scénu starořímskou komedii, Plautova „Chlubného vojína“, v novém svě- žím, k tomu účelu zvláště připraveném překladu Ferd. Stiebitze.²⁴⁾

Jestliže na úsvitě nové doby byl Smrčka po náhlé smrti ředitele Reisse jmenován v r. 1919 na všeobecnou žádost ředitelem vinohrad- ského gymnasia, znamenalo to pro něj při přípravách na přestavbu školství a nepostačujícím administrativním zajištěním, zvláště vezme- me-li v úvahu jeho úžasnou svědomitost, spravedlivost a důkladnost, nesmírné zatížení na úkor přímého jeho výchovného vlivu ve třídě i na škodu jeho literární činnosti. Smrčka sám ovšem v duchu svých mravních zásad a své obětavosti přijal tento úkol jako samozřejmou službu škole a mládeži. A tak teprve odchod do penze na počátku r. 1932²⁵⁾ ho uvolnil pro další literární práce, i když nepřetrhává zcela styky s milovanou školou a mládeží, neboť pracuje i dále v orga- nizování studentských představení ve vinohradském divadle a v pod- půrném spolku gymnasia.

Uveden známým historiografem loutkářství Jindřichem Veselým, který za Smrčky na gymnasiu působil, nejspíše r. 1933 do kruhu Voborníkových Čtvrtků, záhy se tu uplatnil řadou příležitostných básní ve vkusně vypravených jejich svazcích.

Žel, že prvním Smrčkovým příspěvkem se musil stát básnický nekrolog na předčasně zesnulého věrného člena Čtvrtků, profesora Otakara Jirániho:²⁶⁾

Za Ot. Jiránim
(† 24. I. 1934)

*Proč lidská radost musí se tak často mísit s žalem?
Proč Osud, sotva pohladí, hned zraňuje tak rád?
Když život prací pozhnaný skví se v plodu zralém,
proč Smrti závist plíží se a pospíší jej rvát? — —
Tys miloval tak líchu svou, jež skvělou sklizeň nesla,
ty druhu milý! Náhle teď je opuštěn Tvůj pluh,
když pokynula Ananké a pilná ruka klesla.
Jak bolnou cítí mezeru Tvých dobrých přátel kruh! . . .*

*Než dílo Tvoje zůstane, jež rostlo podál hluku,
v němž s přítomností antika si podávají ruku.
My teskně zříme za Tebou, v dál mlžnou zjev Tvůj plyne
a zdá se nám, jak v Elysiu vstříc Ti Horác kyne. —*

Obširnou báseň věnoval Smrčka Miloslavu Hýskovi k padesáti- nám (1935). V „Jubilejním epilogu“ ve IV. svazku Čtvrtků²⁷⁾ vzpo- míná čtvrtstoletí Voborníkova kroužku; využívaje svého jemného smyslu pro charakterizační umění k pásmu trefných medailonků jubilantů, pozdravuje vzletnými verši padesátníky Hýska, Fr. Pátu a Jindřicha Veselého, šedesátníka Vavrouška, autora Literárního atlasu, pětasedesátníka Dr. h. c. z Vysokého Mýta i osmdesáti- letého malíře Mistra Mrkvíčku. Sérii svých oslavných básní dovršil v VI. svazečku²⁸⁾ básní k sedmdesátce profesora geomorfologie V. Dědiny.

Zájem o chystaný překlad Catulla vynutil si od Smrčky hned v II. svazku Čtvrtků²⁹⁾ Catullovský příspěvek, pijáckou píseň č. 27, jako novinku, kterou doprovodil překladatel humorným komentářem:

C. Valerius Catullus:

Podle rozkazu

*Nalij starého falernského, hochu,
trpkou lahodou ať nám pohár kyne,
paní kvasu jak velí, Postumia,
moku chtivější nad zrající hrozen.
Ty však ztrat se již odtud, vodní živle,
vína zkázo, a k šosákům se odklid!
Zde je čistý dar Bakchův, nesmíšený!*

Přeložil Pinulus-Mrškač

Douška překladatelova:

*Tyto verše zde přátelům vína
hubený překlad připomíná —
u Catulla jsem kdys je čet'.
Svědčí o tom, že římské ženy
byly též od vína pitelů ctěny,
že i těm uměly poroučet.
Z toho však — ať hned pochyby snad ztiším —
že byl ten trošek se souhlasem vyšším
k drobnostem této knížky připřažen,
nemějte obav, páni čtvrtčníci,
ženatí jako svobodní výtečníci,
že je to příprava pro vpád žen!*

Než i Smrčkovi se dostalo od Čtvrtečníků srdečné pozornosti. Hned v II. svazku³⁰) sám Jindřich Veselý (evidentně) představil nového člena Smrčka obšírnou básní, v níž ve znamenité zkratce, ze které byly výše uvedeny dva citáty, podal vtipný přehled jeho tvorby i zásluh. A do VI. svazečku³¹) napsal vzpomínku „K sedmdesátce čtvrtečníka Otakara Smrčky“, doprovázenou fotografií, prof. B. Ryba, který tu připomenul jinak neznámý druh Smrčkova veršovníctví, „švižné veršiky na pohlednicích“. Nenadál se však Smrčka, že právě jemu připadne v témže svazku (str. 21—22) další bolestný úkol, posmrtná vzpomínka za Jindřichem Veselým.

Teprve v roce své sedmdesátky se dočkal Smrčka, nedlouho po smrti své choti, vydání Catulla. Tím však nepokládal svou činnost za ukončenu. Přípravoval po úspěchu Catullova překladu nové vydání. Z podnětu prof. Ryby pracoval též na excerpcích pro slovník středověké latiny a chystal k vydání překlad Homérských hymnů a Války žab a myší. Ten byl v r. 1951 k návrhu prof. K. Svobody přijat k vydání v Akademii, avšak k tisku pro různé průtahy nedošlo. Ale Osud přesto dopřál trpělivému překladateli, že se rok před svou smrtí přece jen dočkal vydání svého překladu, byť v jiném nakladatelství a v jiné úpravě, zaměřené na širší okruh čtenářů, než jaká byla původně zamýšlena.³²)

V retrospektivě nabývá zvláštního významu překlad Mesomé-dových hymnů, jímž Smrčka přispěl do sborníku k šedesátým narozeninám profesora Fr. Novotného.³³) K tištěnému poděkování za blahopřání Novotný tehdy Smrčkovi připsal: „Zároveň Vám děkuji, vážený pane řediteli, za Váš krásný příspěvek do mého sborníku. Obdivuji se Vašemu umění. Kéž ty dvě bohyně, které Vy první v českém jazyce opěvujete, brzy vykonají své dílo, naznačené na konci hymnu.“ Jsou to verše:

*Tebe vzýváme, Nemesis, věčnou stráž,
svůj vítězně řídící mocný let,
i s Dikou, tvých účastnou soudů všech,
jež nesnesouc zpupných a vzpurných vzdor,
ranou odplaty srážíš je v temna říš.*

Uvědomíme-li si, jak se Smrčka dovedl vždy postavit k aktuálním otázkám místa a doby — vyplývá to snad dostatek z tohoto rozboru jeho činností — napadá nám právem myšlenka, zda uveřejněním uvedeného překladu za okupačního temna nesledoval kromě literárních cílů přímo také skrytou tendenci, posilovat touto cestou

aspoň v kruhu čtenářů Listů filologických k nezvratnému přesvědčení o pádu hitlerovské moci, jak to vycítil Novotný.

Zajímavé je, že se Smrčka, který v našich představách žije jako výlučný překladatel řecké a římské poezie, chystal také k překladu prozaickému. V materiálech, které mi dal k dispozici syn překladatelův dr. Jiří Smrčka, jsem našel seznam vydání a překladů Lukiana, dále rozpis dialogů s jejich umístěním ve vydáních a překladech u každého z nich, zvláště pak s vyznačením českých překladů. Červeně jsou v seznamu zaškrtnuty dialogy Nigrinus, De saltatione, Icaromenippus, De morte Peregrini. To jsou patrně dílka, která měl Smrčka v úmyslu překládat. V tomto materiálu jsem totiž našel ještě dva dvojlisty, označené 3) a 4), na nichž je zachován překlad druhé poloviny Icaromenippa, psaný hustě tužkou a začínající na první stránce třetího dvojlistu malým písmenem a uprostřed věty; zřejmě tedy existovaly také dvojlisty 1) a 2), bohužel ztracené.

Kdy se asi Smrčka začal překládáním Lukiana zabývat, pro to jsou dva ukazatele. Především v materiálu přiložené oba svazky Machalových překladů Lukiana z akademické sbírky překladů; Sen nese v roce 1936. Poněvadž pořízené seznamy předpokládají, že měl Smrčka Machalovy překlady po ruce, byl by rok 1936 termínem post quem pro náš účel. Kromě toho je uchován též výstřížek z Lidových novin brněnských z 1. 1. 1942 s článkem „Poselství lidem sedmdesátého století“; je to utopie, jejíž autorství je označeno zkratkou „ato“ (Řím). Ke konci článku se mluví mimo jiné o bujně fantasii *Lukiánově* a o jeho „*Cestě do měsíce*“ — slova tato jsou rovněž červeně podškrtnuta. Rozhodně se tedy nechystal Smrčka překládat Lukiana před r. 1936 a možná že s tím začal vůbec až v r. 1942, kdy měl zatím již po starostech s vydáním Catulla a kdy mu výstřížek z novin mohl být bezprostředním podnětem. Icaromenippus nebyl tehdy ještě přeložen do češtiny, dnes jej máme v překladě Varclově.³⁴) Přesto pro zajímavost uvádím tu ukázkou úryvek Smrčkova rukopisného překladu, který byl zřejmě první skicou, i když vcelku plynulou. Těžko je dohadovat se, co způsobilo, že Smrčka v úpravě přeloženého a v překládání dalších zaškrtnutých článků nepokračoval. Přepisují zastávku Icaromenippa na Měsíci, při čemž použité zkratky (celkem nečetné) doplňují na celá slova a dávám do závorky Smrčkovy varianty.

Smrčkův rukopisný překlad:

„Když jsem se tedy na to všechno dostatečně vynadíval a do syta se tomu nasmál, zatřepal jsem sebou a vznesl jsem se, v palác bouřného Dia

a do středu ostatních bohů. (Vaň. II. I. 222). Ještě jsem nevystoupil ani o stadion výše, tu Selene (luna?), vydávajíc ženský hlas, ke mně promluvila: „Zdar s tebou, Menippe, vyříd' mi něco u Dia.“ — „Jen mluv,“ řekl jsem, „to není nic těžkého, není-li třeba něco nést.“ — „Dones ode mne Diovi jakési poselství nikterak obtížné a prosbu. Už toho mám totiž dost (?), slyšet ty stále hrozné řeči filosofů, kteří nemají nic jiného na práci než starat se o mne, co jsem, jaká je moje velikost, nebo proč mne bývá jen polovic nebo proč dostávám růžky. A jedni říkají, že mám obyvatele, druzí, že vím jako zrcadlo nad mořem, jiní mi přičítají, co si kdo vymyslí. Konečně tvrdí i to, že mé světlo samo je kradené a nevlastní, přichází prý shora od Helia, a neustávají v tom, protože zamýšlejí dostat mne s tímto mým bratrem do sporu a rozbroje. Nestálo jim, co napovídali o Heliovi samém, že je to kámen a ohnivá hmota. A přece co já vím o nich hanebných a hnusných věcí, které dělají v noci oni, kteří za dne chodí se zamračeným a mužně vážným pohledem a důstojnou postavou a budí pozornost prostých lidí. A já to vidím a přece mlčím, nepokládám totiž za slušné odhalovat a na světlo vynášet (osvětlovat?) ty jejich noční zábavky (besedy?) a život každého za scénou, nýbrž i když někoho z nich spatřím cizoložit nebo krást nebo něco jiného nejčernější noci skryvaného páchat, ihned přitáhnu k sobě oblak a zahalím se jím, abych neukázala lidu, jak takoví staří (letití?) mužové při své dlouhé bradě a jimi hlásané cnosti neslušně jednají. Oni však mi nedají pokoje a jen (ničeho neopominou, aby) mě svými řečmi trhají (netrhali?) a všeliké násilí (?) si proti mně dovolují. Proto jsem již často, Noc mi svědkem, pojala úmysl (vznikla ve mně myšlenka) co nejdále se odstěhovat, abych unikla jejich všetečným jazykům. Nezapomeň tedy tohle Diovi oznámit a dodat, že mi není možno na svém místě zůstat, jestliže přírodní filosofy neumorí a dialektikům ústa nezacpe a stou nezboří a akademii nespálí a neudělá konec těm výkladům při procházkách; tak totiž bych měla pokoj od každodenního měření a znepokojování.“ — „Stane se,“ pravil jsem, a už jsem mířil přímým směrem k nebi: „Nikde tam nebylo půdy, již zorali muži a býci“; (srovnat!) a (?) zakrátko jevil se i měsíc mému zraku maličkým a zemi jsem už ztrácel (ztratil) z dohledu. Nechav pak slunce po pravé ruce letěl jsem mezi hvězdami a třetího dne přiblížil jsem se k nebi.“ —

V hodnocení osobností, které činorodým způsobem zasahovaly do kulturního dění, nebývá mnohdy místo na seznámení se všemi stránkami jejich životní cesty. Nebylo proto bezúčelné, jestliže byla vzpomínková črta ke stému výročí Smrčkova narození zaměřena na širší aspekty. Dostáváme tak celistvější obraz o Smrčkových snahách

i o jeho vlastnostech a zásadách, jimiž se bezúchylně řídil po celý svůj dlouhý věk.

Nehledíme-li k jeho pokrokovosti, kterou byla poznamenána jak jeho účast v prozodických bojích po boku Králově, tak i jeho postoj k národnímu dění, táhne se jeho životem jako červená nit obdivuhodná důkladnost a akribie. Ty mu nedovolovaly vystoupit před veřejnost předčasně s něčím nedokonalým. Stál na stanovisku, že každý úkol nutno odvést ve stavu nejhlubší propracovanosti, jaká je v dané situaci možná. Odtud pramenilo i jeho přesvědčení, že se nemá ani žádná maličkost pouštět se zřetele, i jeho smysl pro tak zvanou drobnou práci. Jsa si vždy plně vědom odpovědnosti, přistupoval ke každé práci svrchovaně vážně a rozvážně, ať to byla příprava na vyučování ve škole, nebo příprava přednášky, ať činnost překladatelská, básnická, osvětová.

Z neformálního chápání vlastenectví vyplývalo, že všechnu svou výchovnou, literární a kulturní práci pokládal za samozřejmou povinnost a službu škole, mládeži, národní vzdělanosti, jak pěkně to vystihl již Vysoký v úvodu své vzpomínky. Proto v ní nespátrával za svou osobu žádné zvláštní zásluhy. Jako vůbec v celém svém vystupování, vyznačoval se i tu neobvyklou skromností.

Tou byla prodchnuta i jeho báseň, kterou se loučil se svým úřadem na matiné, uspořádaném 24. I. 1932 při jeho odchodu do penze.³⁵⁾ Přehlížeje tehdy svou činnost, kladl sám sobě otázku:

*Co's vykonal? — již táže se tvá zima —
co dnešku aspoň nebo zítřku vděk?
Ty po svých stopách jdeš — a před očima
se zjeví ti tak malý uzlíček.
Že's hleděl obstát, kam tě Osud vřadil?
Že's nebyl hluchý k cizím bolestem,
kdy chladný rozum se srdcem se radil?
Slyš strohou kázeň vpadat protestem!*

A celou báseň uzavírá skromnými slovy:

*Ne kadidlo a frází pršku vonnou,
jež nebyla by citu ozvěnou!
To dosti buď, až zmizíš za oponou,
když zbudou, kteří v dobrém vzpomenu . . .*

Ale zvláště charakteristický po této stránce je dopis, který ředitel Smrčka poslal 2. I. 1950 nedlouho před svou osmdesátkou pisateli

této vzpomínky a který je zároveň i svědectvím jeho účasti na schůzích Jednoty i v tom vysokém věku:

Milý pane kolego,

rozleželo se mi v hlavě, co podotkl při našem nedávném setkání cestou ze schůze Jednoty vl. r. Heřmanský vzhledem ke zmínce o mé blízkí se osmdesátce. „To musíme nějak oslavit“ řekl, obračaje se na Vás. Mám důvodné podezření, že byste ta slova mohl doopravdy a k něčemu podobnému se angažovat, a pokládám za potřebné Vás ujistiti, že bych byl nejraději — říkám to zcela upřímně — kdyby se přes tu 80 přešlo jako přes každou jinou cifru. Mé nepatrné zásluhy — byly-li vůbec jaké — byly už dost přeceněny při těch dřívějších dekádách a není věru důvodu k tomu, aby se při té poslední desítce, dovrším-li ji, v tom nějak pokračovalo. Prosim Vás tedy, pane kolego, působte k tomu, aby se kvůli té „příležitosti“ nic nechystalo, zejména nic, co by bylo pro kohokoli spojeno s nějakými výlohami. Věřte, že byste se mi tím zavděčil. S přáním zdraví a všeho zdaru celé rodině Vás Ot. Smrčka.“

Č. Vránek

POZNÁMKY

¹⁾ Z. K. Vysoký, Vzácné jubileum. ZJKF 2 (1960), str. 16—17. Vycházím z jeho článku, k němuž odkazuji, a nedotýkám se většinou už toho, co on uvádí, pokud jsem to nepotřeboval pro souvislost.

²⁾ Viz Josef Straka, K uctění památky zdárného Slávo-Čecha, presidenta krajského soudu v Táboře Fr. X. Smrčky († 13. května 1890). Český jih 68, č. 19, V Táboře dne 11. května 1940.

³⁾ LF 32 (1906), str. 299—300.

⁴⁾ Žďár, nezávisle politický týdeník, Rokycany, 4 (1905), č. 41.

⁵⁾ Žďár 3 (1904), č. 26, 27, 30, 31, 32, 33, 34, 35.

⁶⁾ Žďár 3 (1903), č. 2.

⁷⁾ Žďár 5 (1906), č. 24.

⁸⁾ Žďár 5 (1906), č. 20.

⁹⁾ Žďár 4 (1905), č. 35.

¹⁰⁾ Žďár 3 (1903), č. 8.

¹¹⁾ Žďár 4 (1904), č. 10.

¹²⁾ Žďár 2 (1903), č. 51.

¹³⁾ Žďár 7 (1908), č. 28.

¹⁴⁾ Sborník prací filologických . . . Josefu Královi k šedesátým narozeninám. V Praze B. Stýblo 1913, str. 303—306.

¹⁵⁾ Čtvrtky II, Vzpomínky a žertíky kroužku přátel profesora Jana Voborníka (1934), str. 137.

¹⁶⁾ 1. LF 38 (1911), str. 291—298; 2. LF 42 (1915), str. 470—473; 3. LF 43 (1916), str. 139—146.

¹⁷⁾ Viz článek Vysokého, str. 17.

¹⁸⁾ Naše řeč 2 (1918), str. 129—131.

¹⁹⁾ Vlastní vyjádření Smrčkovo o smyslu této činnosti viz v článku Vysokého, str. 17.

²⁰⁾ Švanda dudák 33 (1914), str. 262—263.

²¹⁾ Osvěta 45 (1915), str. 838.

²²⁾ Zvon 17 (1917), str. 192.

²³⁾ Osvěta 46 (1916), str. 281—282.

²⁴⁾ Stojí za zmínku, že divadelní odchovanci Smrčkovi měli podstatnou účast na založení „Studentské scény“ na Vinohradech.

²⁵⁾ Viz rozloučení ředitele Smrčky s úřadem ve výroční zprávě gymnasia v Praze XII, 1932, str. 3—4 s přehledem literární činnosti Smrčkovy, sestaveným Jindřichem Veselým.

²⁶⁾ Čtvrtky II (1934), str. 65; tamtéž na str. 68 se básní „Jeden po druhém“ rozloučil s Ot. Jiráním sám Jan Voborník a na str. 66 vzpomínkou prof. B. Ryba.

²⁷⁾ Čtvrtky IV (1936), str. 95—96.

²⁸⁾ Čtvrtky VI (1941), str. 120.

²⁹⁾ Čtvrtky II (1934), str. 80.

³⁰⁾ Čtvrtky II (1934), str. 137—138.

³¹⁾ Čtvrtky VI (1941), str. 110—112.

³²⁾ Homérické hymny — Válka žab a myši. Přeložil Otakar Smrčka. Úvod napsala Růžena Dostálová-Jeništová. SNKLHU, Světová četba sv. 199, Praha 1959.

³³⁾ LF 68 (1941), str. 292—293.

³⁴⁾ Lúkiános, Šlehy a úsměvy. Přeložil Ladislav Varcl. Antická knihovna sv. 3, Svoboda 1961, str. 44—62.

³⁵⁾ Uveřejněna v gymnasiálním programu, citovaném výše pod č. 25, a také v Demokratu r. XIV., č. 4 z 23. 1. 1932.

Vděčně vzpomínám zesnulého Smrčkova syna dr. J. Smrčky, který mi dal k dispozici cenné materiály a informace, jakož i vedení stát. ústředního archivu v Praze 1, Karmelitská 2, státního archivu v Praze 2, Horská 7 a literárního archivu Památníku národního písemnictví.

RÉSUMÉ

E vita, studiis, operibus Ottocari Smrčka

Centum abhinc annos natus est Ottocarus Smrčka, Societatis philologorum classicorum socius honoris causa, gymnasii classici olim rector, qui paulo post diem suum natalem nonagesimum anno 1960 mortem obiit. Auctor initium capiens a commentatione, qua Z. K. Vysoký in huius ephemeridis vol. 2 (1960), p. 16—17, Ottocarus Smrčka nonagenarium honoravit, perscrutatur, quo modo amor patriae ad altiora tendens familiae insitus, a patre eius, condiscipulo et postea socio Caroli Havlíček Borovský, excultus et traditus, in factis et dictis Ottocari Smrčka apparuerit. Versiones eius nec non poemata et operam, quam cultui atque humanitati promovendis dedit, indagando conatur exprimere imaginem totius vitae et operis aeque atque indolis et naturae generosae Ottocari Smrčka, qui se totum scholae, iuventuti, populo dedicavit.

ZMAŘENÝ ŽIVOT

Mé písňě všechny ráda zpívalas,
jedině tuto však nezapěješ již.
Navždycky zmlkl tvůj líbezný hlas,
tvé tělo svírá teď hrobu tíž.

Kdyby měl pláč tu kouzelnou moc,
mrtvého vzbudit k životu zas,
mé slzy by tvoji hrobovou noc
změnily opětně v života jas.

Ach!, vzpomínám si, jak jsi seděla
ztichlá, tvůj obličej byl bledý;
na otázku mou jsi odpověděla:
„Dnes jsem tu s tebou naposledy.“

Jed krutý jsi neváhala vzíti,
dívčino krásná; tvé tělo v nadné,
jež v nádheře se mělo skvítí,
v rubáši tlí ve hrobce chladné.

Tvé tělo tam hluboko v hrobě
líbezný zdobí panenství květ;
zbytečně podlehlas nelidské zlobě,
neprávem křivdil ti zlolajný svět.

Kdybys tak z hrobu najednou vstala,
taková slova by řekla tvá ústa:
„Krutější jedu, který jsem vzala,
jsou lživá slova ta pustá!“

Falešný světe! Na ubohé panny
za živa chrlíš svou ničemnou zlobu,
ni po smrti pak neušetříš hany,
čest panenskou, jedinou jich zdozu!

Mlč! Vždyť přece i tobě
je žena, dcera, sestra dána;
mlč! Ta nešťastnice spí v hrobě,
a spí tam co nevinná panna.

Až pak procitne k životu znova,
když jejího soudu nastane chvíle,
tato ke Tvůrci pronese slova,
vztahujíc k němu své paže bílé:

„Ó Tvůrče, dárče života mého,
já nešťastná jed krutý vzala,
já dopustila se činu zlého,
kam jsem jen rozum dala!“

Přes to, ó Tvůrče, pohlédni vlídně
v mé nitro, jež žalem se chvěje,
rci světu, jenž zachoval se bídě,
že v srdci mém zlá rána zeje!“

Taková slova se rtů jí plynou,
když k Tvůrci vztahuje bělostné ruce;
Hanebný světe! Tvou je to vinou,
že ctnostná ta panna zemřela v muce.

Přeložil

L. Hoch

ZÁJEZD JKF DO MUZEA ANTICKÉHO UMĚNÍ V HOSTINNÉM

Školská skupina JKF uspořádala v sobotu dne 3. října 1970 zájezd dvěma autobusy do Muzea antického umění v Hostinném n. L., které je oddělením Muzea Podkrkonoší v Trutnově. Zájezd se zúčastnilo celkem 73 osob, členů JKF a jejich rodinných příslušníků. Potěšitelná byla zejména poměrně početná účast středoškolských profesorů, a to i mimopražských (z Klatov, Ústí n. L., Poděbrad, Hradce Králové), a posluchačů latiny z pražské filosofické fakulty.

V 8.15 jsme vyjeli z Prahy a po krátké zastávce v Poděbradech jsme dojeli okolo 11. hod. do Hradce Králové. Tam využili někteří z nás přestávky před obědem k prohlídce pozoruhodné sbírky našeho moderního malířství (namátkou uvádíme jména jako J. Čapek, Šíma, Kubišta, Filla, Muzika, Rada, Toyen, Štýrský), instalované v Krajské galerii v budově biskupského paláce. Po tomto estetickém aperitivu jsme poobědvali a pokračovali pak v cestě do Dvora Králové. Přesto, že žirafy — hlavní atrakce královodvorského safari — nepřijímaly již vzhledem k pokročilé roční době návštěvy, a přes mrazivý vítr a drobný déšť byli jsme odškodnění množstvím jiných příslušníků živočišné říše, umístěných v rozlehlém přírodním areálu i v exoteráriu.

Po tomto intermezzu jsme konečně dospěli k vlastnímu cíli zájezdu, do Hostinného, kde nás srdečně uvítali ředitel Muzea Podkrkonoší prof. Zdeněk Pilous a vedoucí MAU dr. Josef Bartoš. Pečlivý a zasvěcený výklad o instalaci nám podali vedoucí muzea a jeho spolupracovník, prom. historik Evžen Štefan. Zde mohu jen sdělit svůj osobní dojem návštěvníka muzea — troufám si však říci, že nejen svůj.

Prostor bývalého františkánského kostela působí jako celek — zejména při pohledu s kruchty — svou strohou prostotou vskutku monumentálně. Hladké bílé stěny bez jakýchkoliv ozdob, vysoko zaklenuté, umožňují divákovi nerušeně vnímat umělecká díla reprezentující jednotlivé fáze vývoje antického umění. I když odličky — podle úvodních slov katalogu expozice — „postrádají onu jemnou barevnost a průsvitnost originálů, reprodukují přesně jejich tvar a poskytují o nich nejpřesnější informaci.“¹⁾ Proto také nalezneme muzea sádrových odliček antických soch téměř ve všech kulturních státech světa. Konečně se tedy našlo také u nás vhodné umístění pro naši bohatou a velmi cennou sbírku odliček, jež tvoří součást sbírek Ústavu pro klasickou archeologii při filosofické fakultě University Karlovy v Praze, a jeden z nejvýznamnějších kulturních odkazů antiky byl tak zpřístupněn široké veřejnosti. Je si jen přáti, aby této jedinečné příležitosti seznámit se důvěrněji s antickým výtvarným uměním bylo co nejvíce využíváno. Zejména pro naše školy se tu naskytuje možnost spojit výlet do malebné podkrkonošské přírody s poučením i hlubokým estetickým zážitkem, a to tím spíše, že pro příští léta plánuje MAU periodické výstavy originálů antického umění z našich sbírek. Tak sezóna 1971 bude zahájena pravděpodobně v dubnu výstavou „Attická keramika homérského Řecka“, na níž budou vystaveny velmi působivé a cenné kusy ze sbírky Ústavu pro klasickou archeologii, snad i pozdně mykénské poháry z pozůstalosti akademika A. Salače a především vázy rozličného geometrického stylu. — Obětavá péče vedoucího muzea i jeho spolupracovníků vyjde našim školám při návštěvě muzea ochotně vstříc.

P O Z N Á M K A

¹⁾ Pro informaci budoucích návštěvníků muzea připojujeme, že v listopadu 1970 došlo v MAU k velkým úpravám, při nichž většina exponátů byla nově patinována, takže více méně zmizel sádrový charakter expozice. Výsledný barevný dojem je velmi působivý a u některých exponátů jsou nyní detaily modelace dokonce čitelnější než na originálech.

Z NOVÝCH KNIH

R. Eikeboom / H. Holtermann, *Programmierte Lateinische Grammatik*, 3. vydanie, Vandenhoeck — Ruprecht, Göttingen 1969.

Metóda programovaného vyučovania, ktorá je v sústave pedagogických disciplín najmladšia, nie je ešte doriešenou disciplínou či v otázke techniky programovania a či v otázke cieľov, ktoré sa ňou sledujú. Má to byť len pomocná metóda tradičného spôsobu vyučovania a či sa má ňou postupovať od základu výuky? Hodí sa pre všetky časti učiva a všetky predmety a či len pre niektoré, resp. ktoré? Odpoveďou na tieto a podobné otázky sú do určitej miery rôzne modifikácie tejto metódy a jednu z nich máme možnosť sledovať v nemeckom vydaní holandskej programovanej gramatiky: *Geprogrammeerde Latijnse Grammatica*, J. B. Wolters, Gronningen 1966. Nemecké vydanie tohto originálu preložené Inge Holtermannovou pracoval a prispôbil terminologicky, príkladmi a preskupením látky potrebám nemeckého jazyka Horst Holtermann.

Ako sa dočítame v úvode tejto knihy, na práci s programovanou gramatikou latinčiny sa podieľal Pedagogický inštitút ríšskej univerzity v Utrechte a ako učebná pomôcka bola vyskúšaná na žiakoch lyceálnych škôl v Amsterdame. Autori ňou zamýšľali vytvoriť pomocnú knihu latinských učebníc, resp. gramatík, v nijakom prípade však nesledovali cieľ nahradiť ňou učebnicu alebo gramatiku. Používanie programovanej gramatiky v tejto forme nijako teda nevyhlučuje, ale naopak, predpokladá návaznosť na výklad učiteľa príslušnej gramatickej partie. Jej význam vidia autori najmä v tom, že do istej miery odbremení učiteľa od dôležitej úlohy pedagogického procesu, ktorú nie je vždy možné splniť v jeho možnostiach, od kontroly, nakoľko si každý žiak osvojil ten-ktorý jav z gramatiky. Učiteľovi potom už len pripadne úloha príležitostne preskúšať vedomosti žiakov z gramatiky

získané touto cestou, individuálne alebo kolektívne, pričom však rešpektuje základný princíp programovanej metódy — individuálne tempo každého žiaka pri získavaní poznatkov pomocou tejto príručky.

Obsahove boli pojaté do gramatiky všetky základné morfológické menné i slovesné tvary s osobitným zreteľom k významovej stránke a v syntaktickom spojení, pozornosť sa venuje aj funkcií jednotlivých pádov ako vetných členov, aby sa žiak vedel rýchle a pohodlne orientovať v súvislostiach textu. Vcelku možno konštatovať, že výber bol urobený veľmi premyslene najmä z hľadiska cieľa, ktorý sa sleduje používaním tejto učebnej pomôcky. V úvode sa totiž okrem iného hovorí, že táto „gramatika“ má slúžiť ako pomôcka najmä tým učebniciam, ktoré si kladú za cieľ rýchle začať s čítaním originálnych textov, a odporúča sa používať najmä pri tých učebniciach latinčiny, ktoré pri návstu gramatických javov vychádzajú zo súvislého textu.

Toto didaktické hľadisko ovplyvnilo aj výber gramatických javov a ich spôsob spracovania pomocou programov. Pozornosť sa venuje participiu spojovaciemu, ablatívu absolútnemu, gerundiu, gerundivu I. (das Gerundivum als Participium necessitatis), gerundivu II. (das Gerundivum als Participium praeteritis passivi: die sog. Gerundivkonstruktion), mediálnym a deponentným tvarom, medzi relatívnymi zámenami aj relatívnemu zámenu spojovaciemu vzhľadom na frekvenciu jeho výskytu u ktoréhokoľvek autora a i.

Pozornosť autorov pri zostavovaní programov zamerala sa predovšetkým na tie tvary, ktoré žiak musí ovládať aktívne, aby mohol prekladať súvislý latinský originálny text, a na niektoré receptívne osvojené tvary, ktoré potre-

buje, aby sa bez ťažkostí rýchle vedel orientovať, keď sa mu vyskytnú v texte. Toto sa okrem iného konštatuje v inštruktážnom a metodickom doplnku Latinskej programovanej gramatiky: *R. Eikeboom - H. Holtermann, Programmierthe lateinische Grammatik, Lehrerheft, Vandenhoeck - Rupprecht in Göttingen und Zürich 1968*, ktorý je určený učiteľovi. Okrem didaktického zdôvodnenia programovaného vyučovania gramatiky a popisu programov obsahuje táto príručka aj praktické pokyny pre učiteľa, ako koordinovať programovanú gramatiku s najčastejšie používanými učebnicami latinského jazyka v západnom Nemecku, s konkrétnymi odkazmi na päť základných učebníc latinčiny, ako aj didaktické a psychologické zdôvodnenie použitia lineárneho Skinnerovho postupu pri odpovediach.

Programovaná gramatika má originálnu štruktúru. Gramatické učivo je zadelené do 31 programov (Reihen). Odborná gramatická terminológia je prispôbená nemeckému úzu, napr. Reihe 1: „Indikativ Präsens vokalischer Stämme“, Reihe 2: „Indikativ, Imperativ und Infinitiv Präsens aktiv der konsonantischen Stämme (vincere)“ a pod.

Každý program obsahuje podľa povahy látky rôzne množstvo dielčích učebných úloh (Lerneinheiten), ktoré sú tvorené na základe systému a vystupujú pod písmenami A, B, C, D atď. Napríklad Reihe 16: „Futur aktiv und passiv“ obsahuje šesť „Lerneinheiten“, ktoré v praxi vyzerajú takto: A = Lerneinheit 1-15: Fut. Akt. der a-und e-Konjugation.

Každá z týchto učebných jednotiek je napokon, ako vidno z naznačeného príkladu, rozdelená na kroky, ktoré sú číslované. Odpoveď na každý jednotlivý krok nájde žiak na začiatku nasledujúceho kroku, ktorý je umiestnený na druhom liste (teda na tretej strane knihy), a to pred úlohou, ktorú má ďalej riešiť.

Programy obsahujú podľa povahy látky a množstva dielčích úloh a krokov

rôzny počet strán. Na konečnej strane každého programu je poznámka: späť na s. x! V praxi to vyzerá tak, že napríklad Reihe 1, Lerneinheit A, ktorá začína na 2. strane, má heslá i odpovede kroku v prvej hornej časti každej strany až po s. 11, kde sa žiak podľa pokynu programátora vracia späť na 1. stranu, a potom postupne v druhej, tretej časti atď., kým nepríde k Reihe 1, Lerneinheit B. Každá strana je totiž rozdelená na osem rovnakých častí, ktoré sú vyhradené jednotlivým krokom. Posledné, pravda, nemusia a nebývajú vždy využité.

Z popisu by vyplývalo, ako by opačná strana každého listu bola prázdna. Programátor využil túto časť listu knihy tým istým spôsobom ako predtým, s tým rozdielom, že kniha sa obráti a číta odzadu.

Po tejto — povedali by sme — cvičnej časti nasleduje zhrnutie materiálu z jednotlivých programov a dielčích úloh, ktoré sme mali možnosť sledovať vo forme krokov, označené ako „Lernziele“ písmenami Z 1—25. Zhrnutie je hleslované a nie je podané vo forme systému, má to byť len pomôcka na vytvorenie systému, a je robené so zameraním na precvičované javy. U všetkých gramatických javov podaných vo forme zhrnutia sú graficky (podčiarknutím) zvýraznené tie tvary, u ktorých ľahko môže dôjsť k zámene alebo omylu, alebo tie tvary, ktoré sa líšia od príslušných nemeckých ekvivalentov, pričom je samozrejme uvedený aj ich nemecký variant. Rovnako graficky zvýraznené sú aj vetné časti príkladov na príslušné gramatické javy, pokiaľ tu sú, napríklad: *Vir, qui superatus es, dolet — Ein Mann, der besiegt ist, ist traurig.*

Prehľad uzatvárajú slovesné tvary prezentného kmeňa vzorov štyroch konjugácií (označené ako a-kmene, e-kmene, spoluhláskové kmene a i-kmene) a slovesa capio a tvary perfektného kmeňa (pod ktorým sú zahrnuté aj tvary pasívne) slovesa „voco“, vyčaso-

vané vo všetkých osobách v aktíve i pasíve. Horizontálne vedľa seba stoja aktívne resp. pasívne tvary indikatívu a konjunktívu toho istého času, imperatív aktíva i pasíva, umiestnený v rovine príslušnej osoby a čísla indikatívu prezenta, infinitív a participium, umiestnený v rovine príslušného času.

Všeobecne možno konštatovať, že autori pri zostavovaní programov prísne rešpektovali všetky základné princípy programovaného vyučovania a špecifikum každého programu a jeho dielčích úloh premyslenou a detailne prepracovanou analýzou učiva na krátke, logicky a organicky na seba naväzujúce celky, ako aj vracaním sa k nim v iných súvislostiach, aby sa učivo čím lepšie zafixovalo žiakom v pamäti a dosiahla rýchla automatizácia pri vybavovaní jednotlivých javov.

Wilhelm Kierdorf, Erlebnis und Darstellung der Perserkriege. Studien zu Simonides, Pindar, Aischylos und den attischen Rednern. Inauguraldissertation zur Erlangung des Doktorgrades der Philosophischen Fakultät der Universität zu Köln. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht. 1966. 131 s. Hypomnemata. Untersuchungen zur Antike und zu ihrem Nachleben. 16. H.

Každý národ, ba někdy i zemepisná oblasť má svoju tradíciu, na ktorou je hrda a ktorá se někdy stane súčasťou i svetovej historickej tradície, a to nevyzmatateľne. Pro antické Řecko to byly řeckoperské války, které se zapsaly nesmrtelně do jejich dějin a vytvořily jejich páteř a jejichž odezvu nacházíme ještě hluboko v středověkých Alexandridách. Ani křesťanství je nemohlo vytěsňit z vědomí evropského lidstva.

Ovšem jsou to lidé, kteří především písemně zachycenými informacemi se stávají tvůrci tradic, mohou to být zrovna tak beletristé jako odborní publicisté, především historikové. Ovšem je otázka, do jaké míry mohou vytvářet nejdříve veřejné mínění historikové, právníci, filosofové, jejichž díla jsou širokým vrstvám nepřístupná již pouhou metodikou, a do jaké míry ji vytvářejí beletristé a žurnalisté. Moderní teorie informací, zároveň s příbuznými vědami psychologií a sociologií se

Knihy obsahuje celkove 31 programov na 222 stranách a 25 strán zhrnutia. Uzavára ju obsah sprogramovaných gramatických javov s podrobným označením dielčích učebných jednotiek a očíslovaním krokov.

Je to prvá gramatická pomôcka latinčiny tohto druhu, ktorá sa nám dostala do ruky. Škoda len, že nemáme možnosť skonfrontovať ju aspoň s jednou z učebníc latinského jazyka, ktorým bola určená, a overiť si jej použitie v praxi. Nijako však nepochybujeme, že táto forma navčivovania a upevnovania gramatických javov je veľmi užitočná a že programovaná metóda v hociakej podobe znamená didaktický prínos do pedagogických disciplín ako celku.

E. Šimovičová

kloní spíše k druhému názoru. Autor sice tuto problematiku tak výslovně neoznačil, ale vezmeme-li v úvahu názor, že ve starověku téměř veškerou beletrii tvořili básníci a že to, co nazýváme žurnalistikou, pěstovali vlastně řečníci, myslím, že udeříme hřebíček na hlavičku.

Miláčkem autorovým jest bezpochyby Aischylos, neboť interpretaci jeho díla věnuje největší pozornost, zatímco ostatní kapitoly tvoří jakýsi úvod a závěr práce. První kapitola počíná Simonidem. Z jeho díla rozebírá Kierdorf především epigram na věstce Megistia a pak se snaží interpretovat i nepatrné zlomky zachované u Suidy a Prisciana a rozsáhlejší zlomek z Diodóra (11, 116), který Diodóros nazval *enkómion*. O Simonidově osobním charakteru i rázu jeho básní nepodává celkem nic podstatně nového, ale nepovažuje jeho dílo za ovlivněné sofistickou rétorikou, ale silnou stylizací starší sakrální prózy.

Mnohem více pozornosti věnuje dalšímu řeckému básníku, vlastně nejvýznamnějšímu řeckému sborovému lyriku, Pindarovi. Hájí Pindara proti hojně udržované tradici, jako by byl jako většina jeho aristokratických thébských spoluobčanů persofil. Rozebírá neobyčejně pečlivě zlomek citovaný Polybiem a snaží se dokázat, že Polybios vytrhl citát ze souvislosti větší básně v neprospěch velikého básníka. Kierdorf svou apologii opírá o výklad slova stásis a stasiíótés, které nemá význam válka mezi dvěma státy, ale jen neklid uvnitř mravního a právního společenství, obce-státu, jeho *hésychia* nemá význam vnější neutrality, ale vnitřní kázně v Thebách. K tomuto účelu provádí malý semasiologický rozbor těchto slov, ale neopírá se o další citát uvedený u Stobaia. Další narážku vidí v Pind. Isthm. 8 ve verši o Tantalově kamenu, který nad nimi visí, zde se přidružuje Wilamowitz, že v této mytické narážce vidí *dekateusis*, kterou spojené státy řecké po bitvě u Plataj hrozili Thebám, nebudou-li vydání perští stranici. Autor tuto pohromu vykládá ne jako třeba římskou *decimatio*, provedenou na vojsku, ale úplné zničení města a srovnání jeho se zemí, a uvádí k tomu potřebné doklady. Tomuto osudu unikly Theby jedině tím, že se vůdcové perské strany sami vydali do rukou svých nepřátel. Za nejvýznamnějšího autora pro období řeckoperských válek pokládá samozřejmě Aischyla, neboť podle zachovaných životopisných zpráv se osobně zúčastnil řeckoperských válek, byl tedy v tomto období v mužném věku, jako athénský vlastenec a nadprůměrně inteligentní člověk jistě znal o Persii a Peršanech mnoho z vlastních zkušeností i informací svých současníků. K tomu účelu samozřejmě analyzuje Kierdorf jeho Peršany. Rozebírá je z obojího hlediska, i jako dílo básnické i jako historický pramen: Aischylos podle jeho názoru vychází z psychologie průměrného Athéňana, pro něhož byl perský dvůr neméně pohádkový jako

třeba dvůr Priamův. Při tom však tento význačný dramatik dbá reálií, pokud jej můžeme konfrontovat s jinými řeckými historickými prameny, ba i řídké tekoucími prameny íránskými, třebas by v tom nebyl zcela důsledný. Tyto podrobnosti o perském ceremonálu, státním zřízení, vojenství podle Kierdorfa byly schopny uspokojit i velmi náročné diváky Aischylovy doby, ne tak většinu nevzdělaného athénské obecnosti. Úchylky od některých historických dat, např. nahrazení místokrále sborem perských dvořanů vykládá autor jako ústupek technickým požadavkům starořeckého divadla.

Za zvláště slabou složku hry pokládá charakter Xerxův. Autor opírá se silně i o jiné znalce Aischyla dochází k domněnce, že Xerxes jako nepřítel schopný vladař žil v představách Aischylových a snad i Řeků jeho doby. Odvolává se i na novodobé íránské výzkumy, které ukazují Xerxa ve velmi ubohém postavení ve srovnání s jeho předky. Tu ovšem by měla co činit literární experimentální estetika a psychologie srovnáním s jinými hluboce antipatickými osobnostmi v dramatu, jako je Shakespearův Richard III., Euripidova Médeia apod. Autor, jenž se úzkostlivě drží jen historické linie, tuto problematiku opomněl, ačkoliv myslím, že okrajově mohl tuto věc znázornit a na ni poukázat, neboť duševně chorý, úchylný, despotický člověk mohl působit vždy ještě jaksí tragicky, ale nikoli jako zbabělec, hlupák, slaboch.

Za zdůraznění stojí však jedna myšlenka, kterou přijal od H. Patzera, jenž se staví proti školometskému pojmání osudu v řecké tragédii. Ukazuje, že už u Aischyla netrestá božstvo člověka přímo, nýbrž nepřimo a oklikami a tak vede lidské pokolení.

Dalšího více propagandistického než uměleckého zpracování se dostalo řeckoperským válkám u athénských řečníků: u Isokrata, Lýsia, Démosthena, pak v Platónově Menexenu a u historiků, nepřimo u historiků Thúkydida a Xeno-

fonta. Jejich rozbořem dokazuje, jak se vypracoval celý katalog významných činů v řeckoperských válkách, který se pak vleče jako červená nit především díly řečníků. Už ve starověku byla sebechvála Athéňanů, přetrvávající až do doby římské, považována za odpornou ješitnost, ačkoliv obraz řeckoperských válek máme zachován právě nejlépe u attických autorů. Máme-li zhodnotit autora, musíme především říci, že jako již mnohdy bývá v antických dějinách, nemohl svou studii obohatit množstvím významných nových faktů, ale snaží se podat nový pohled na řeckoperské dějiny, snad způsobem bližším dnešnímu člověku a na základě nových, neobyčejně podrobných rozborů řeckých klasiků. Přesně zhodnotit tuto práci by znamenalo přečíst spolu

s autorem celou uvedenou literaturu mimo prameny, počítajíc v to i komentáře.

Pozoruhodná je bibliografie o necelých 4 stranách, ačkoliv mohla být též rozsáhlejší, neboť autor úmyslně opomenul, ať již z úzu nebo úmyslně jako samozřejmou, citování rozličných encyklopedií a jim analogických příruček. Časově se rozvíjí literatura od r. 1823 do doby autorovy a obsahuje velké množství literatury u nás naprosto nedostupné jako strojem psané disertace, časopisy k nám vůbec nedocházející a podobně. Citáty z řeckých klasiků, jichž místa autor rozebírá, zaujímají pouhých sedm stran.

Poněvadž jde o literaturu devizovou, upozorňuji, že majitelem knihy je SVK v Hradci Králové.

H. Kopřiva

Günther Glockmann, Homer in der frühchristlichen Literatur bis Justinus. Berlin Akademie Verlag 1968. 19 s., 214 s. Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur. B. 105.

Poměr křesťanských spisovatelů (teologů), hlavně církevních učitelů a otců k antické nekřesťanské literatuře byl již od dob renesance oblíbeným tématem polemickým i apologetickým až do dnešních dob. U nás např. ještě Šalda se pokusil charakterizovat renesanci jako období, kdy patřilo k životnímu stylu „pohansky žít a křesťansky umřít“.

Kdežto dřívější pojednání byla spíše eseje a vášnivé polemiky, od dob Zielinského spisu o osudech Ciceronových děl během středověku a novověku a podobné studie Comparettiho není již možno v této oblasti pracovat jinak než podrobnými, často až pedantickými analýzami a pole je ještě stále dosti široké k výběru pracovních úkolů, které podle své šíře mohou zaujímat rozsah kratičkého článku i naplnit celou knihu.

Glockmann si vzal za téma své práce oblast daleko méně propracovanou, než je podobná oblast latinská a než jsou oblasti pozdější. Sám tvrdí, že ho lákala homérská tradice, neboť chtěl

položít aspoň začátek pro analogickou práci, jako byla práce Comparettiho pro latinskou literaturu, ale vidíme, že nechtěl snad, snad mlčky vykonat kus práce i pro poměr mladého křesťanství k staré nežidovské kultuře, se kterou chtěl nechtíc se musilo nové náboženství vyrovnat. Tak místy vidíme, že věnuje nejenom pozornost Homérovi, ale okrajově také jiným klasikům.

Pro nejstarší dobu začíná Novým Zákonem. Proti hyperkritikům minulého století je opět Nový Zákon uznáván za nejstarší křesťanskou písemnou památku, bez ohledu, jak uvnitř něho dělíme pak jednotlivé spisy. Poněvadž autoři novozákonních textů píšou řecky, předpokládá, že musili projít řeckými školami a tudíž aspoň do jisté míry se musili seznámit s řeckými školními klasiky, i daly by se nějaké citace očekávat. V rozboru evangelií, ať již synoptických ať již Janova a v Janově Zjevení, žádných citátů neshledává (samozřejmě s výjimkou Starého Zákona). Tam, kde by se podle rytmu mohl

snad citát očekávat, tvrdí, že šlo již o úsloví hovorové řeči, snad již z citátů vzniklé. Že ani Lukáš, nejuhlaženější z evangelistů se zřejmými literárními ambicemi, nic necituje, odůvodňuje Glockmann tím, že evangelisté měli před sebou již kanonizovanou sbírku výroků Ježíšových a událostí z jeho života, ke kterým kromě jednoduché redakce nemohli nic přidat ani nic ubrat. Avšak Glockmann již v Skutcích apoštolských 26,14 shledává ve výroku: „Těžko tobě proti bodci kopati“ okřídlené slovo převzaté z Euripidových *Bach*, opíraje se o autoritu i jiných badatelů, nehledě k nepopíranému citátu ze Sk 17,28, kde církevní spisovatel Clemens Al. vyložení se odvolává na Aratova *Fainomena*, a podobné již v křesťanském starověku uznané citáty I Cor. 15,33 - Euripidés - Menandros a Titus 1,12 - citát z Epimenida. Sporný zůstává citát z Jak 1,17, kde výrok „každý dar dobrý“ tvoří v originále chybný hexamet. Ovšem Glockmann správně poukazuje, že takové zlomečky nemohou být ničím jiným, leda projevem všeobecného vzdělání, nikterak však polemiky nebo nějaké opory v mimo-křesťanských (mimohebrejských) autoritách.

Od Nového Zákona a apokryfních spisů přechází od narážky v 2. dopise Klementa Římského k bohatšímu zdroji vyrovnávání křesťanství s antikou, a to k apologetikům, nejprve k apologii Aristeidově. Aristeidés Apologétés je klasickým filologům poměrně málo znám, poněvadž jeho dílo se zachovalo pouze v syrském překladě a ve zlomech. U něho nenajdeme přímých citátů z Homéra, ale jeho polemika s pohanstvím svědčí o znalosti řecké mytologie, to znamená především homérských básní.

Největší pozornost věnuje Glockmann Justinu Mučedníku. Byl to snad vůbec první křesťanský autor, kterému se dostalo důkladného hellénistického vzdělání, a to nejenom v básnických čítaných, hlavně ovšem Homérovi, i na nižších ško-

lách, ale znal nejvýznamnější filosofické školy své doby. Proto mu Gl. věnuje obzvláštní pozornost, líčí pokud možno podrobně jeho život i genezi jeho osobnosti. U Justina je přístup k pohanské kultuře ambivalentní: snaží se najít prostřednictvím prvků řecké kultury pravdivých z hlediska křesťanství cestu k svým nekřesťanským spoluobčanům. Glockmann vyjímá právě hlavní myšlenky Justinovy a staví je do popředí, ovšem nepraví, že tyto myšlenky se pak objevují u dalších křesťanských spisovatelů, protože mu jde především o citáty z Homéra. Pokud někde Justinus hodnotí pohanské autory kladně, tak dospívá k dvojímu názoru: buď je to plagiát ze Starého Zákona nebo mohli dospět prostřednictvím Logu k některým zárodkům, byť zkreseným, zjevně pravdy — *logos spermatikos* teorie.

Citátů přímých je u Justina mnohem více než u předchůdců, a to nejen z Homéra. Glockmann jej hájí spolu ještě s některými jinými autory oproti tvrzení, že jeho erudice v hellénské kultuře byla chabá, poukazuje na jeho dobrou znalost Homéra, relativně dobrou znalost řecké filosofie a sčtlost v klasických básnicích.

Dále Glockmann poukazuje na to, a to myslím je důležité pro antické myšlení 2. století n. l. a snad pro antické myšlení vůbec, že Justin, chtěje přiblížit pohanům křesťanské učení o odměnách a trestech po smrti a učení o nesmrtnosti duše, daleko více než např. na Platóna se odvolává na Nekiya v *Odysei* (XI), ačkoliv právě místo o Sisyfovi, Tantalovi, Ixionovi bylo již ve starověku podezíráno z interpolace a v nejnovější době U. v. Wilamowitz-Moellendorf je přímo datoval do období vzniku pythagorejských klubů, může-li je tak nazvati.

O knize můžeme říci, že se nečte zrovna snadno. Poměr křesťanství k řeckému světovému názoru, at již filosofickému, at již mytologickému nebyl jednoduchý. Dále formální otázka

řeckého kulturního dědictví (respektive na západě římského) nebyla také snadno formulovatelná. Tato kniha není knihou řeklí bychom hodnotící, aspoň ne jasné hodnotící, je to spíše snůška materiálu, a poněvadž náš autor cituje více než často přímo, a to mnohdy literaturu naprosto nepřístupnou u nás nebo aspoň velmi těžko přístupnou, ušetří mnoho práce lidem, kteří budou pracovat na podobných tématech a v širším rozsahu. Abychom si učinili jen představu o mra-

vení píli Glockmannově, musíme vzít v úvahu jen bibliografii, která zaujímá *osm stran* textu drobným písmem, a celých 19 stran rejstříků, jak ze starověké literatury, tak z moderních studií, ještě se zvláštním indexem rerum et indexem verborum Graecorum. Snad bude-li Glockmann v těchto studiích pokračovat, podaří se mu po čase vytvořit dílo stejně elegantního slohu a čtivé jako je např. dílo Zieliňského. Přeji bychom mu to ze srdce.

H. Kopřiva

J. Hnátek — M. Lukáš — R. Trnka — dr. Č. Vránek — dr. Z. Vysoký — dr. D. Witichová, *Cvičebnice jazyka řeckého, SPN Praha 1969, 208 str. — 2., fototypické vydání upravili dr. P. Kucharský, R. Trnka, dr. Č. Vránek, dr. Z. Vysoký.*

Knihy, o které referuji, vyšla poprvé r. 1950, tedy v době, kdy se na našich středních školách řečtina přestávala učit. Podnět k novému vydání dala skutečnost, že v školním roce 1968/69 se na některých středních školách zavedlo pokusné vyučování řečtiny jako volitelného předmětu. Cvičebnice má tedy sloužit jako základní pomůcka pro středoškolskou výuku v současné době.

Cvičebnice se skládá ze 112 cvičení. Cvičení 2—92 (s výjimkou devíti opakovacích článků) obsahují cvičné věty na probíranou gramatickou látku. Soustavně se probírá pouze tvarosloví; k syntaxi se samozřejmě přihlíží také, ale samostatná cvičení, až na nepatrné výjimky (např. cv. 14, 15) jí věnována nejsou. Cvičení 93—112 obsahují ukázky z řeckých autorů a slouží jako úvod do četby.

Struktura cvičení (2—92) se dá stručně charakterizovat následujícím způsobem. Jádrem každého cvičení tvoří cvičné věty. Jejich počet se většinou pohybuje kolem čísla deset. Krajinými případy jsou cv. 4, které má dvě (číslované) věty, a cv. 10 se sedmnácti větami. Pod cvičnými větami jsou seřazena nová slovíčka, a to nikoliv abecedně, nýbrž v tom pořadí, jak se vyskytují ve větách. Závěrečnou částí téměř každého cvičení jsou oddíly „Srovnejte“ a

„Otázky a úkoly“. V oddílu „Srovnejte“ se upozorňuje na slova přejatá z řečtiny do češtiny. Děje se tak v míře značně rozsáhlé a často se uvádějí i slova málo známá, např. enkaustika, nekrokaustika (cv. 61), skioptikon, skigram (cv. 42) aj. V rubrice „Otázky a úkoly“ se provádí trénink, který má dlouholetou tradici ve vyučování klasických jazyků. Ve větách se má obměňovat číslo, čas nebo slovesný rod, dávají se úkoly z časování a skloňování, procvičuje se slovní a větný rozbor ap. Velmi málo úkolů (což je za dnešní situace pochopitelné) je na překlad z češtiny do řečtiny. Každé cvičení obsahuje dále dosti rozsáhlý výklad té partie gramatiky, která se v lekcí procvičuje. To je rozhodně pozitivní rys, kterým se tato kniha příznivě odlišuje od dřívějších cvičebnic, které u nás vyšly. Při tom část gramatiky je vykládána před cvičnými větami, část až za slovníkem z vět. Za slovníkem je obvykle umístěn výklad syntaktických jevů a dodatky k tvarosloví (srov. např. cv. 7, 16, 18, 20, 21), kdežto u hlavní, tj. nové jevy z tvarosloví, se pravidla vykládají před větami. Někdy je výklad tvarosloví nahrazen krátkými (nečíslovanými) větami, pomocí kterých mají žáci zřejmě ovládnout příslušné vzory. (Viz např. cv. 2, 6, 22, 25, 28, 32, 37, 38, 40, 42.) Pro

hlubší pochopení tvaroslovných jevů zavedli autoři do některých cvičení (např. 31, 32, 39, 79) i trochu historické gramatiky. Výklady gramatiky, jak už jsem řekl, jsou značně rozsáhlé, takže neschází mnoho k tomu, aby se cvičebnice dalo používat nezávisle na Mluvnici řeckého jazyka.¹⁾ o které autoři v úvodu říkají (s. 3), že je nezbytným doplňkem k cvičebnici, a na jejíž paragrafy průběžně odkazují. Domnívám se, že pro středoškolské účely jsou vhodnější cvičebnice takového typu, v kterých je stručně a přístupně vyložena celá gramatika, takže jsou soběstačné v tom smyslu, že se obejdou bez odkazů na další pomůcky. Taková byla většina našich poválečných cvičebnic latiny. Je škoda, že Cvičebnice jazyka řeckého zůstala v tomto směru nedotažena. Považuji za iluzorní, že by středoškoláci mohli s úspěchem používat Mluvnice řeckého jazyka, která je (zvláště ve Varclově zpracování) dost náročná a je určena pro potřebu vysokých škol.

Rozdělení látky do cvičení, jak se říká v úvodu (s. 3), je dáno osnovami jazyka řeckého. Je pochopitelné, že autoři se řídili osnovami. Je však otázka, jaké jsou osnovy. Variant v rozvržení látky existuje mnoho a u každé je možno najít klady a zápory, podle toho, jaká hlediska se uplatňují. Varianta, která byla realizována v recenzované cvičebnici, nepatří podle mého soudu mezi špatné a nemám v úmyslu pouštět se do její kritiky. Dovolím si přednést pouze několik poznámek, které mají čistě diskusní ráz.

1. V cv. 16 se probírají hrdelné a retné kmeny 3. deklinace společně s futurem kmenů hrdelných a retných. Podobně je tomu v cv. 17, které obsahuje zubné kmeny 3. deklinace a futurum kmenů zubných. Takovéto spojení látky se nezdá špatným, má však tu nevýhodu, že tím bylo sigmatické futurum „roztrženo“ do několika cvičení (9–10, 16, 17).

2. Do cv. 33 jsou zařazena stažená slovesa na -*oó*, zároveň se staženými

substantivy a adjektivy 2. deklinace. V cv. 34 se probírají stažená slovesa na -*oó* a stažená substantiva 1. deklinace. Tak se stalo, že poměrně vzácná slovesa na -*oó* se dostala před mnohem čtenější slovesa na -*oó*.

3. Autoři zařadili aorist silný (cv. 21), před aorist slabý (cv. 27), ačkoliv tvary aoristu slabého jsou mnohem rozšířenější. Udělali to zřejmě proto, že aorist silný má v indikativu, konjunktivu i optativu koncovky, které jsou totožné s koncovkami jiných, již probraných tvarů.

4. Třetí deklinace, probíraná přísně podle zakončení kmene, je roztržena do mnoha cvičení. Začíná se probírat v cv. 16 a je dokončena teprve v cv. 43. Na kmeny na -*eu*, dosti hojně se vyskytující, se dostala řada až v cv. 40.

Kvalita větného materiálu v cv. 2–92 je vcelku dobrá. Věty nejsou příliš složitě, jsou většinou dobře srozumitelné, obsahují důležitá a užívaná slova a často jsou i po obsahové stránce zajímavé. V pozdějších cvičeních se vyskytuje velké množství vět, které jsou převzaty, někdy s určitými úpravami, z řeckých spisovatelů a básníků. Je přirozené, že autoři cvičebnice využili mnoha osvědčených vět, které z řeckých textů vybrali již jejich předchůdci, tvůrce dřívějších cvičebnic. Shody s cvičebnicemi F. Lepaře, P. Hrubého, K. Fürsta a K. Schenkla²⁾ jsou četné.

Zásada přejímat věty z řeckých autorů je jistě správná. Je však otázka, zda do cvičebnice patří i takové věty, na kterých je příliš patrné, že jsou vytrženy z kontextu a nejsou obsahově dost srozumitelné. Uvedu několik příkladů. Věta 52,3 je doslovně citát z Platónova Gorgia 524 A. Zájmeno *tauta* odkazuje na předcházející vyprávění o posmrtných soudech. Je únosné takto vytrženou větu (i když jinak pěknou) dávat do učebnice? Podobně je tomu ve větě 89,5 převzaté doslova z Xenofóntovy Anabase V 4, 16. Zájmeno *autois* se u Xenofóna vztahu-

je na přílušný kmen *Mossynoiků*, v cvičebnici však odkazuje do prázdna. Podobná situace je u věty 54, 6 (Xen. An. II 2, 8). I tato věta je příliš těsně spjata s kontextem a její využití pro cvičebnici se mi zdá problematické. Uznávám však, že uvedené věty se dají bez obtíží přeložit. Nemá-li však překlad zůstat formálním, vyžadují si vysvětlujícího komentáře od vyučujícího.

Sotva lze považovat za správné, že některé hodně upravené věty jsou vydávány za citáty, např. 53, 1, 2. Jako citát je uváděna i upravená přísaha athénských efebů (39, 2) a pozměněný verš z Homérovy Iliady 1 424. K úpravě Homéra došlo v 5. větě cv. 79, v němž se procvičují zvláštnosti v augmentu a reduplikaci. Tvar *heiponto* byl z cvičných důvodů změněn na *heiponto* bez ohledu na Homěrův jazyk a rytmus hexametru.

Pokud jde o množství cvičných vět, domnívám se, že není vždy dostatečné. Nedostatkem vět trpí např. cv. 4 (2 číslované věty), cv. 5 (6 vět), cv. 6 (7 vět), cv. 42 (5 vět), cv. 53 (4 věty, a to nezdařilé) aj. Eventuální protinámitku, že ani to množství vět, které cvičebnice obsahuje, se ve škole nepřečte, nepovažuji za správnou. Vět by mělo být více, než kolik se jich probere, aby vyučující měl možnost výběru. Některým cvičením je možno vytýkat, že na část látky je nedostatečné množství příkladů. V cv. 7 se probírá (kromě subst. I. dekl.) též mediální a pas. imperfektum, ale číslované věty žádné med. a pas. imperfektum neobsahují. V cv. 10 je pouze jeden příklad (17. věta) na indik. fut. med., v cv. 30 jeden příklad (8. věta) na věty obavné, v cv. 34 rovněž jeden příklad (9. věta) na zájmeno neurčité *tis, ti*, takže jeho probírání se jeví jako ryzí formalita. (Proč nebylo přiřazeno k tvarově stejnému zájmenu tázacímu, cv. 28?) V cv. 53, kde se probírá perfektnum a plusquamperfektnum med. a pas. sloves samohláskových, se všeho všudy vyskytuje jedno perfektnum med. (věta 3) a jedno plusquamperfektnum pas. (věta 4). V 1. a 2. větě se vyskytují jen

participia perf. pas., a to od málo běžných sloves.

Rozšiřování slovní zásoby postupuje přiměřeným tempem. Jen velmi malé procento cvičení je zatíženo velkým počtem nových slovíček, např. cv. 24 (39 slov), 35 (27), 43 (27). Při tom je třeba ocenit, že málo frekventovaná slova se vyskytují jen zřídka. Někdy je až obdivuhodné, s jak malým množstvím nových slov se autorům podařilo vytvořit dost rozsáhlá cvičení (např. cv. 9, 10, 17, 19, 29). Je škoda, že slovíčka ve slovnících pod cvičeními nejsou řazena abecedně. Řazení podle výskytu ve větách je nepřehledné a ztěžuje práci, zvl. při opakování. Slovníčky jsou vypracovány pečlivě. Při částečné kontrole jsem zjistil pouze několik drobnějších nedopatření. V cv. 48 není uveden náležitý význam slovesa *krinó* z třetí věty, „uznávám za, pokládám za“. V cv. 54 bylo zapomenuto na význam slovesa *leipomai* ve větě sedmé „zůstávám pozadu, opožduji se“. V cv. 82 chybí význam slovesa *pégnymi* z třetí věty, „zmrazuji, dělám ztuhlým“. V cv. 74 chybí údaj o tom, že perf. *pepéga* (9. věta) má nepřech. význam „tkvím, čním“ ap. Všechny uvedené významy chybějí i v shrnujícím slovníku na konci cvičebnice.

Zbývá ještě zmínit se o ukázkách z řeckých autorů, cv. 93–112. Většina vybraných míst pochází z pozdních autorů, jako Apollodóra (cv. 96, 99), Plútarcha (cv. 110), Polyaina (cv. 102), Lúkiána (cv. 97, 111–112), Diogena Laertia (cv. 109), Babria (cv. 95), Pseudo-Aisópa (cv. 93–94) aj. Z autorů klasické doby jsou zastoupeni jen Isokratés (cv. 100–101), Xenofón (cv. 107–108) a Aristotelés (cv. 104–105). To, že bylo využito převážně míst z pozdních autorů, není na závadu. Ukázky jsou většinou obsahově zajímavé a na překlad poměrně snadné, takže jako úvod do četby se dobře hodí. V úvodních poznámkách autoři říkají, že po 92 cv. „následuje 20 autentických textů“ (s. 3). To neodpovídá tak docela skuteč-

nosti. Četné ukázky skutečně autentické jsou a v některých jsou jen velmi nepatrné, a při tom nutně úpravy. Např. v cv. 109 (= Diog. Laert. II 53–55) jsou vypuštěny Diogenovy citace Dioklea z Magnésie a Efora. Avšak v cv. 96 (O Prométheovi) jsou také úpravy, že už sotva lze mluvit o autentickém textu. Text Apollodórovy Bibliothéky (I 7, 1, 1–3) byl nejen pozmeněn v některých formulacích, nýbrž na dvou místech dokonce doplněn.

Ukázky jsou opatřeny, až na některé výjimky (cv. 93, 94, 95, 100, 101), úvodů, v nichž jsou podávány informace potřebné pro pochopení jejich obsahu. V těchto úvodcích však (až na výňatky z Lúkiána) chybí to hlavní, tj. údaje o tom, z kterého autora a z kterého spisu ukázky pocházejí. Proč jsou ukázky z autorů podávány v takovéto anonymitě, je těžko pochopitelné. Fakt je, že tím autoři cvičebnice způsobili uživatelům, pokud chtějí vědět, co vlastně čtou, jisté potíže. Zjistit původ některých ukázek není totiž právě snadné.

Výňatky z autorů jsou doprovázeny, jak bývá zvykem, komentáři, v nichž jsou obsaženy vysvětlivky věcného, lexikálního a gramatického rázu. Většina komentářů je podle mého soudu vyhovující. Autorům by se snad dalo vytknout, že některé lexikální poznámky nebylo nutné do komentáře zařazovat, např.: *ho týros, ú sýr* (cv. 97), *ho nomos* obyčej (cv. 106), *anomos* 2 nezákonný (cv. 101), *prostogma* příkaz (cv. 101) aj. Takové poznámky, které nahrazují prosté hledání ve slovníku, mohly uvolnit prostor pro rozšíření vysvětlivek gramatických a věcných.

K jistému nedopatření došlo pouze, pokud jsem zjistil, u cv. 99 (Héraklés a Antaios), a to při komentování věty *Tútó . . . apekteine*. Instrumentální dativ *hammasi* je nepochybně závislý na partic. *áramenos*, jak zřetelně ukazuje slovosled, *áramenos hammasi meteóron* — vyzdvihnul jej sevřením (zápasnickým chvatem) do výše; v komentáři je souvislost mezi větnými dvojicemi poněkud zkreslena.

Závěrem bych chtěl zdůraznit, že recenzovanou cvičebnici nepovažují za špatnou a že jsem kritickými poznámkami nechtěl vyvolat zásadní pochybnosti o její hodnotě. Tato cvičebnice rozhodně snese srovnání s našimi staršími cvičebnicemi a po nejedné stránce nad ně vyniká. Autoři by však mohli, bude-li osud výuce řečtiny příznivý a dočká-li se cvičebnice dalšího vydání, uvažovat o některých úpravách.³⁾

J. Janda

P o z n á m k y

¹⁾ U cvičení se odkazuje na vydání: *J. Niederle - F. Groh - V. Niederle*, M. J. R., Praha 1946; v obsahu jsou doplněny odkazy na vydání: *J. Niederle - V. Niederle - L. Varcl*, M. J. R., Praha 1956.

²⁾ *F. Lepař*, Řecká cvičebnice, Praha 1895; *P. Hrubý*, Cvičebná kniha jazyka řeckého I, Praha 1907; *K. Fürst*, Cvičebnice jazyka řeckého, Praha 1947; *K. Schenk*, Griechisches Elementarbuch, Wien 1906.

³⁾ Z technických důvodů nebylo možno použít v tomto čísle ZJKF řeckých typů. Recenze musila být proto zkrácena a nabyla poněkud neobvyklé podoby.

Július Špaňár - Jozef Hrabovský: Latinskoslovenský a slovenskolatinský slovník. Bratislava 1969. Souběžný titulní list latinsky.) 2. vyd. Bratislava SIPN 1969. Cena 48,00 Kčs.

Nebývá častým zvykem v kritických rubrikách i odborných časopisů se zabývat jazykovými překladovými slovníky, poněvadž se bohužel stále ještě lexikografie podceňuje, leda, že by šlo o dílo značného rozsahu nebo výjimečného významu. Přesto však se domnívám, že značně zkvalitněná vydání „školských“ a příručních slovníků nemají ucházet pozornosti recenzentů.

U tohoto slovníku nás především příjmemně překvapí, že od 1. vydání r. 1962 vzrostl jeho rozsah z 609 na 1318 stran, tj. víc než dvojnásobek, aniž by tam bylo něco zbytečně přidáváno. Předmluva je opravdu věcná a stručná tak jako u prvního vydání. Nevýhodou tohoto slovníku oproti dnes již klasickému dílu Pražáka, Novotného a Sedláčka je nedostatek frazeologie a výkladů obtížných míst nejběžněji ve školách čtených klasiků. Předností prvního řádu však je slovenskolatinská část, zatímco asi před čtvrtstoletím vyšly v české literatuře jen malé českolatinické slovníčky, Fürstův a Sedláčkův; a poslední větší slovník českolatinický, Křížkův, patří do minulého století.

Autoři skromně podotýkají, že slovník mají používat především středoškoláci. Ale domnívám se, že v mnoha případech se stane osvědčenou pracovní pomůckou nejen posluchačům vysokých škol, ale i vysokoškolským odborníkům, zvláště lékařům a biologům, protože obsahuje velké množství novolatinických názvů a také odborných termínů.

Za jistou chybu však pokládám, že autoři pro lékařské termíny, třebaže je asi úmyslně uvádějí jen ve velmi přísném výběru, nepoužili terminologických slovníků a vsunuli tam opisy, které nemusí být vždy nejvhodnější: např. plombovat = foramen dentis cariosi plomba explere — Valachův-Kábrtův Slovník zde uvádí plombování odontoplerosis — tedy snad odontoplerosis

facere, nehledíc k tomu, že slovo plomba je homonymum pro mnoho pojmů a dá se užít také ve smyslu kovové pečete, což byl původní význam. Sestavování jazykových slovníků překladových obecných — bez užívání slovníků terminologických bude asi brzy nemožné.

Další nedostatek, který bychom raději viděli opraven, je, že řada odborných termínů, např. biologických se objevuje v druhém slovenskolatinickém dílu, ale neobjevuje se v dílu prvním, rovněž jako novolatinická topografická jména. Autoři si snad neuvědomili, že slovník bude musit sloužit v terénu čili provincii mnohem mnohostraněji než je tomu v universitních městech. A pokud by se snad i Stephanovy, Du-Cangeovy, Graesseovy a jiné thesaury, glosáře apod. faksimilovaly, že nebudou nikdy cenově přístupné provinčním kulturním zařízením ani soukromníkům.

Uvážíme-li, že slovník od 1. vydání nabyt značně na rozsahu, doufáme pevně, že toto vydání je jen malou zastávkou na cestě k velikému akademickému slovníku latinsko-slovenskému, který bude chlubou nejen slovenských klasických filologů, nýbrž slovenských linguistů vůbec.

Bohatost novolatinických termínů dovede ocenit jen ten, kdo potřeboval urychleně jako jazykový konzultant rozhodnout o správnosti některého termínu, např. při soudnělékařských epikrizích. Tvorba nových slov pro jevy rozvoje techniky není nikterak kuriosum. Jediné, co je si v tomto případě přáti, je připojit se k velkému unifikáčnímu proudu, jak jej sledují některé novolatinické časopisy, např. *Vox Latina* (vyd. H. Werner, Otobrunn u Mnichova), kde úplně systematicky sledují tvorbu terminorum technicorum v latině a také každé slovo je vysvětlováno co do etymologie apod. Dále myslím, že není zavrženíhodný příklad

Kamila Fürsta, který grafickými značkami odlišoval výrazy klasické, pozdní, středověké a novolatinské. U některých slov je to zřejmé, ale u některých zvláště topografických názvů, názvů řemesel a pod. je to již nejasné. Prospěch by byl dvojitý: totiž student by měl před očima ve stručnosti vývoj latinského jazyka a za druhé bez velké námahy by dovedl

rozlišovat synonyma neklasická od synonymem klasických.

V celku však řečeno jde o práci přes drobné nedostatky více než chvaly-hodnou. Nejlepším důkazem toho je, že dokonce i v knihupectvích venkovských měst Čech a Moravy byl slovník neobyčejně rychle rozebrán, ačkoliv jinak Slovacica zůstávají na skladě.

H. Kopřiva

Arthur D. Kahn: *Byron's Single Difference with Homer and Virgil. The Redefinition of the Epic in Don Juan. Arcadia. 5, 143—162 s., 1970.*

V nejmladší literární generaci se vytvořily pojmy jako antiromán, anti-lyrika, antipoesie apod. Když se tyto pojmy vytvořily, potom se hledá, zda se i v starším vývoji literatury nenachází něco analogického.

Autor tohoto pojednání chce ukázat, že Byronův Don Juan je jistý druh antiepiky, a to konkrétně antiepiky antihomérské a antivergiliovské. Není to hrubá satira, nýbrž dílo, které má hlubší smysl. Je to rovněž dílo, které je vzdáleno parodii v běžném slova smyslu, neboť Byronovi nejde o to, aby snížením heroických osobností nebo napodobením heroického étosu civilními osobami vzbudil levné pobavení, nýbrž v díle se skrývají hlubší myšlenky, jak vysvítá ze závěru studie.

Byron byl ke svému úkolu náležitě vzdělán, jednak na tradiční anglické *public school*, jednak důkladným prostudováním Homéra, Vergilia i Iuvenala, jak v originále, tak v klasických anglických překladech.

Don Juan je zajímavý právě tím, že jednotlivé jeho zpěvy přesně korespondují s jednotlivými zpěvy Aeneidy, Odyseie nebo Iliady. Tak 1. zpěv o lásce dona Juana a donny Julie se rovná 4. zpěvu Vergiliovy Aeneidy o lásce Aenea a Didony a zárlivý manžel donny Julie, Don Alfonso, hraje takovou úlohu jako Vergiliův odmítnutý africký král. Může se jít ještě dále ve srovnání milostného poměru, který je v obou případech narušen matkami hrdinů.

2. zpěv — ztroskotání a záchrana dona Juana odpovídá 5. zpěvu Odyseie. Ovšem proti Odyssei je zde Byron mnohem realističtější a jeho Haydee se liší podstatně od Nausikay.

3. a 4. zpěv tvoří analogon Odyseova návratu. Ovšem nevrací se domů hérós, aby pobil nápadníky své věrné manželky, ale řecký pirát Lambro, který nemilosrdně ničí lásku mezi Donem Juanem a svou dcerou.

5. a 6. zpěv odpovídá vypravování o Kalypsó a Kirce v Odyseii, ale namísto bájných bytostí zde nastupuje odaliska Gulbayez, jež však není žádný vyhraněný charakter. Popis harému u Byrona se podobá popisu Karthaginy u Vergilia.

7.—8. zpěv líčením ruskoturecké války a surovostí v ní páchaných se staví jako protiklad proti válečným hrůzám Iliady.

Výsledky, ke kterým Kahn dospívá, jsou tyto: Byron je příliš samostatná básnická osobnost, jež nemůže zůstat pouhým epigonem kteréhokoliv svého předchůdce. Podobnost mezi antickou klasickou epikou a tímto Byronovým dílem je vnějšková. V podstatě je Don Juan silně idealizovaná autobiografie, která je protkána básnickými reflexemi všeho druhu, vztahujícími se k současnosti. Byron byl vždy silně politicky i morálně angažovaný osobností, který básnickým projevem hájil kladné stránky osvěcenství a francouzské revo-

luce, zrovna tak jako nenáviděl intriky Metternichovy vlády, tmářství a nevědomost pod ní kvetoucí, právě tak jako byl proti kramářství benthamismu. Využitím vlastních životních zkušeností ve svých dílech stojí snad nejbliže Španělu

Cervantesovi, který měl rovněž pochopení pro byronovské „hry života“ — „games of life“. Ze starověkých autorů, jak upozorňuje Gilbert Murray, by mohl být Byronovi blízký Euripidés ve svých Trojankách.

H. Kopřiva

Tři novolatinské časopisy

Po druhé světové válce a částečně již před ní vznikaly snahy z vlasteneckých i z praktických důvodů obnovit latinu jako mezinárodní jazyk vzdělanců. Tyto tendence vznikaly především v románských zemích, kde šlo o snahu z vlasteneckých důvodů vytlačit angličtinu, ale i v Německu.

V současné době vznikaly a vznikají společnosti, které si kladou za úkol pěstovat latinu jednak rozšiřováním její odborné terminologie nejen na odvětví, kde je ustálena, respektive kde ji znalci sami upřesňují, ale i tam, kde se dosud nevzila, jako v technice v nejširším slova smyslu, ba i ve výrazech denního života. Od dob Capellanových, které se dokonce pokoušel o vzkríšení staré attičtiny, vznikly, pokud víme, nejméně čtyři mezinárodní časopisy psané výhradně latinsky:

SOCIETAS LATINA (vychází přibližně od r. 1934, zda nezanikla, nevíme), VITA LATINA, LATINITAS a VOX LATINA.

Nejstarší z těchto časopisů, které známe z vlastní zkušenosti, je Latinitas, která vychází od r. 1952; mladší je Vita Latina, která vychází od června 1957; nejmladší z časopisů je Vox Latina, která vznikla asi 1964/65.

Charakteristika: *Latinitas* — vychází tři čísla ročně ve skvělé úpravě: formát kvart, křídový papír, obálka similijapan. Titul s podtitulem: *Latinitas-commentarii linguae Latinae colendae-auspice sede Apostolica editi.*

Redakce: Hector Paratore - šéfredaktor; Iosephus del Ton - latinský sekretář papežův - druhý redaktor; Carolus

Egger, učitel pozdní latiny na lateránské universitě - třetí redaktor (pokud ovšem doctor není míněno pouze jako titul). Cena: 5 dolarů ročně (tj. 3200 lir mimo Itálii, v Itálii pouze 2000 lir).

Časopis (vzhledem k nízkému předplatnému) je patrně vedle vatikánské subvence udržován hlavně z příspěvků členů společnosti, jež činí 20 dolarů ročně.

Tento časopis je převahou časopis vědecký, tak ročník 18, 1970. č. 2, obsahuje prozaické články výhradně vědecké. Např. rumunský profesor Barbu rozebírá sémanticky slovo „gloria“ v klasické latinské próze, následuje politologickohistorický článek Romanitas se silným filosofickým zaměřením I. C. Newmana, pak několik menších příspěvků z lingvistiky a archeologie a dosti četné recenze.

Beletrii zastupují, pokud je nám známo, jen básně, především lyrické, některé v tradičních metrech, jiné jsou v metrech u klasiků neobvyklých, avšak jejich duch je v každém případě moderní.

Příspěvatelé si hledí komise vychovat: pořádá ročně anonymní soutěž zvanou „Certamen Vaticanum“, rozdělenou na prozaickou a básnickou část. Dělí se na dva oddíly — pro filology a ostatní znalce latiny a pro žáky vyšších středních škol (kteří však musí mít potvrzení ředitele školy o návštěvě školy a o věku).

Ideologicky je časopis snášlivý, např. článek prof. Barbu vychází z historického materialismu, Newmanův z „Völkerpsychologie“. Vědecky smělý je článek Fina Tauna Vuoriho, který se osměluje srovnávat svou mateřštinu po

stránce fonologické s jazyky indoevropskými.

Také recenzní část je poměrně bohatá: vedle přísně vědecké literatury přináší zprávy o překladech klasiků do národních jazyků, samozřejmě západních, předně do italštiny, o školních učebnicích zase převážně pro italské střední školy.

Francouzskou roztomilostí nás zaujme časopis *Vita Latina*. Kdežto Latinitas kráčí na tragickém kothurnu, obětuje *Vita Latina* spíše Muse komické. Číslo nás upoutává nějakou zajímavou fotografií. Redakční rada je tříčlenná a časopis má spíše přispět k oživení latiny jako konverzačního jazyka než zabývat se přísnou vědou. V důsledku toho se skládá z těchto částí: Úvah (Considerationes); Básní (Carmina); Essayí (?) a románů (Sermones et narrationes); Povídek (Fabelae); Metodiky vyučování (De ratione docendi); Zpráv ze světa (Per orbem).

Metodické články obsahují mnoho společensky potřebných výrazů a vět překládaných do latiny; ukázky programovaného učení nebo vyučování latině, ukázky snadných, často upravených textů k překladu z latiny do národních jazyků.

Nakonec přistupuje bohatá insertní část specializovaného nakladatelství Aubanelova v Avignonu Bibliothèque de „Vita Latina“, kde vycházejí autoři starověcí, středověcí i novodobí a překlady národních klasiků do latiny. Každé dílo má bohatou a nenabubřelou anotaci.

Časopis, který tvoří jakýsi střed mezi

Latinitas a Vita Latina, je *Vox Latina*, vycházející v Ottabrunnu u Mnichova péčí dr. Hanse Wenera. Spoluredaktorem je P. C. Eichensee. Je to opět časopis polytematický, kde zase převažují odborné články. Beletrie je zastoupena básněmi, většinou překlady, někdy s původním textem. Formát je oktáv, podobně jako Vita Latina, a vycházejí 4 čísla ročně; cena je 15 DM.

Plný titul zní *Vox Latina. Amicis gaudium. Magistra comes. Discipulis fructus.*

Redakční program je: Quae ad omnia spectant. Scriptores Latini et commentarii in ipsorum scripta. Litterae recentiores Latine redditae. Documenta facete dicta. - Institutio Latina intra fines Germaniae et extra artes et musica. Epistulae quomodo Latine scribantur. Index vocabulorum recentiorum. Epistulae. - Quaestiones. - Interrogationes. Responsa. Epistulae sociorum exterorum datae et redditae. Varia.

Vlastní obsah pak je vždy uvnitř čísla. Každé číslo je ukončeno a má vlastní číslování. Podobně jako Vita Latina, která však rozsáhlejší články nechává pokračovat v dalších číslech. Proti předcházejícím časopisům je tento rozmnožován ne knihtiskem klasickým, ale fotomechanicky, což by se na první pohled mohlo zdát nedokonalé. Avšak tato technika umožňuje nejen menší závislost na tiskárně se strany redakce, ale i rychlejší přenos řady knihkupeckých bibliografií, kaligrafických rukopisů jako u papežských breve a jiných listin, obrázků, diplomů apod., aniž by musila stoupat cena časopisu.

H. Korpiva